This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Widener Library
3 2044 079 358 545

Digitized by Google

List of Contributors

Genesis: C. J. Ball (London).
Exodus: Herbert E. Ryle (Cambridge).
Leviticus: S. R. Driver and H. A. White (Oxford).
Numbers: J. A. Paterson (Edinburgh).
Deuteronomy: Geo. A. Smith (Glasgow).
Joshua: W. H. Bennett (London).
Judges: Geo. F. Moore (Andover).
Samuel: K. Budde (Strassburg).
Kings: B. Stade (Giessen) and F. Schwally (Strassburg).
Isaiah: T. K. Cheyne (Oxford).
Jeremiah: C. H. Cornill (Königsberg).
Ezekiel: C. H. Toy (Cambridge, Mass.).
Hosea: A. Socin (Leipzig).
Joel: Francis Brown (New York).
Amos: John Taylor (Winchcombe).
Obadiah: Andrew Harper (Melbourne, Australia).
Jonah: Friedrich Delitzsch (Breslau).
Micah: J. F. McCurdy (Toronto).
Nahum: Alfred Jeremias (Leipzig).
Habakkuk: W. H. Ward (New York).
Zephaniah: E. L. Curtis (New Haven).
Haggai: G. A. Cooke (Oxford).
Zechariah: W. R. Harper (Chicago).
Malachi: C. G. Montefiore and I. Abrahams (London).
Psalms: J. Wellhausen (Göttingen).
Proverbs: A. Müller* and E. Kautzsch (Halle).
Job: C. Siegfried (Jena).
Song of Songs: Russell Martineau (London).
Ruth: C. A. Briggs (New York).
Lamentations: M. Jastrow, Jr. (Philadelphia).†
Ecclesiastes: Paul Haupt (Baltimore).
Esther: T. K. Abbott (Dublin).
Daniel: A. Kamphausen (Bonn).
Ezra-Nehemiah: H. Guthe (Leipzig).
Chronicles: R. Kittel (Breslau).

---

* Died September 12th 1892.
† Professor Abraham Kuenen who had agreed to do the book died December 10th 1891.

Digitized by Google

Digitized by Google

572

Digitized by Google

דניאל

א,1 בשנת שלוש למלכות יהויקים מלך יהודה בא נבוכדנאצר מלך בבל
2 ירושלם ויצר עליה: ויתן אדני בידו את יהויקים מלך יהודה ומקצת
כלי בית האלהים ויביאם ארץ שנער בית אלהיו ואת הכלים הביא
בית אוצר אלהיו:
3 ויאמר המלך לאשפנז רב סריסיו להביא מבני ישראל ומזרע
4 המלוכה ומן הפרתמים: ילדים אשר אין בהם כל מאום וטובי מראה
ומשכלים בכל חכמה וידעי דעת ומביני מדע ואשר כח בהם לעמד
5 בהיכל המלך וללמדם ספר ולשון כשדים: ויומן להם המלך דבר יום
ביומו מפתבג המלך ומיין משתיו ולגדלם שנים שלוש ומקצתם
6 יעמדו לפני המלך: ויהי בהם מבני יהודה דניאל חנניה מישאל
7 ועזריה: וישם להם שר הסריסים שמות וישם לדניאל בלטשאצר ולחנניה שדרך
ולמישאל מישך ולעזריה עבד נגו:
8 וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפתבג המלך ובין משתיו ויבקש
9 משר הסריסים אשר לא יתגאל: ויתן האלהים את דניאל לחסד ולרחמים לפני
י שר הסריסים: ויאמר שר הסריסים לדניאל ירא אני את אדני המלך אשר מנה
את מאכלכם ואת משתיכם אשר למה יראה את פניכם זעפים מן הילדים אשר
11 כגלכם וחיבתם את ראשי למלך: ויאמר דניאל אל המלצר אשר מנה שר
12 הסריסים על דניאל חנניה מישאל ועזריה: נסנא את עבדיך ימים עשרה ויתנו
13 לנו מן הזרעים ונאכלה ומים ונשתה: וייראו לפניך מראינו ומראה הילדים האכלים
14 את פתבג המלך וכאשר תראה עשה עם עבדיך: וישמע להם לדבר הזה וינסם
טו ימים עשרה: ומקצת ימים עשרה נראה מראיהם טוב ובריאי בשר מן כל הילדים
16 האכלים את פתבג המלך: ויהי המלצר נשא את פתבגם ויין משתיהם ונתן
להם זרעונים:
17 והילדים האלה ארבעתם נתן להם האלהים מדע והשכל בכל ספר וחכמה
18 ודניאל הבין בכל חזון וחלמות: ולמקצת הימים אשר אמר המלך להביאם ויביאם
19 שר הסריסים לפני נבכדנצר: וידבר אתם המלך ולא נמצא מכלם כדניאל חנניה
כ מישאל ועזריה ויעמדו לפני המלך: וכל דבר חכמת בינה אשר בקש מהם המלך
21 וימצאם עשר ידות על כל התרטמים והאשפים אשר בכל מלכותו: ויהי דניאל
עד שנת אחת לכורש המלך:

ב,2 ובשנת שתים עשרה למלכות נבכדנצר חלם נבכדנצר חלמות ותתפעם רוחו
2 ושנתו נהיתה עליו: ויאמר המלך לקרא לחרטמים ולאשפים ולמכשפים ולכשדים
3 להגיד למלך חלמתיו ויבאו ויעמדו לפני המלך: ויאמר להם המלך חלום חלמתי
4 ותפעם רוחי לדעת את החלום: וידברו הכשדים למלך ארמית

Digitized by Google

ת,2 מלכא לעלמין חיי אמר חלמא לעבדיך ופשרא נחוא: ענה מלכא ואמר
לכשדיא מלתה מני אודא הן לא תהודעונני חלמא ופשרה הדמין תתעבדון
6 ובתיכון נולי יתשמון: והן חלמא ופשרה תהחוון מתנן ונבובה ויקר שגיא תקבלון
7 מן קדמי להן חלמא ופשרה החוני: ענו תנינות ואמרין מלכא חלמא יאמר
8 לעבדוהי ופשרה נהחוה: ענה מלכא ואמר מן יציב ידע אנה די עדנא אנתון
9 זבנין כל קבל די חזיתון די אודא מני מלתא: די הן חלמא לא תהודעוני חדה
היא דתכון ומלה כדבה ושחיתה הזמנתון למאמר קדמי עד די עדנא ישתנא
להן חלמא אמרו לי ואנדע די פשרה תהחוונני:
י ענו כשדיא קדם מלכא ואמרין לא אתי אנש על יבשתא די מלת מלכא
10 יוכל להחויה כל קבל די כל מלך רב ושליט מלה כדנה לא שאל לכל חרטם
11 ואשף וכשדי: ומלתא די מלכה שאל יקירה ואחרן לא אתי די יחוזה קדם מלכא
12 להן אלהין די מדרהון עם בשרא לא איתוהי: כל קבל דנה מלכא בנם וקצף
13 שגיא ואמר להובדה לכל חכימי בבל: ודתא נפקת וחכימיא מתקטלין ובעו
דניאל וחבריהי להתקטלה:
14 באדין דניאל התיב עטא וטעם לאריוך רב טבחיא די מלכא די נפק לקטלה
15 מו לחכימי בבל: ענה ואמר לאריוך שליטא די מלכא על מה דתא מהחצפה מן
16 קדם מלכא אדין מלתא הודע אריוך לדניאל: ודניאל על ובעא מן מלכא די זמן
17 יתן לה ופשרא להחויה למלכא: אדין דניאל לביתה אזל ולחנניה מישאל ועזריה
18 חבריהי מלתא הודע: ורחמין למבעא מן קדם אלה שמיא על רזא דנה די לא
20 יהובדון דניאל וחבריהי עם שאר חכימי בבל:
כ.19 אדין לדניאל בחזוא די ליליא רזא גלי אדין דניאל בריך לאלה שמיא: ענה
דניאל ואמר להוא שמה די אלהא מברך מן עלמא ועד עלמא די חכמתא
21 וגבורתא די לה היא: והוא מהשנא עדניא וזמניא מהעדה מלכין ומהקים מלכין
22 יהב חכמתא לחכימין ומנדעא לידעי בינה: הוא גלא עמיקתא ומסהרתא ידע מה
23 בחשוכא ונהירא עמה שרא: לך אלה אבהתי מהודא ומשבח אנה די חכמתא
25 וגבורתא יהבת לי וכען הודעתני די בעינא מנך די מלת מלכא הודעתנא:
24 כל קבל דנה דניאל על על אריוך די מני מלכא להובדא לחכימי בבל אזל
וכן אמר לה לחכימי בבל אל תהובד העלני קדם מלכא ופשרא למלכא אחוא:
כח אדין אריוך בהתבהלה הנעל לדניאל קדם מלכא וכן אמר לה די השכחת גבר
26 מן בני גלותא די יהוד די פשרא למלכא יהודע: ענה מלכא ואמר לדניאל די
30 27 שמה בלטשאצר האיתיך כהל להודעתני חלמא די חזית ופשרה: ענה דניאל
קדם מלכא ואמר רזא די מלכא שאל לא חכימין אשפין חרטמין גזרין יכלין
28 להחויה למלכא: ברם איתי אלה בשמיא גלה רזין והודע למלכא נבוכדנצר מה
29 די להוא באחרית יומיא חלמך וחזוי ראשך על משכבך דנה הוא: אנתה מלכא
35 רעיונין על משכבך סלקו מה די להוא אחרי דנה ונלא רזיא הודעך מה די
ל להוא: ואנה לא בחכמה די איתי בי מן כל חייא רזא דנה גלי לי להן על
דברת די פשרא למלכא יהודעון ורעיוני לבבך תנדע:
31 אנתה מלכא חזה הויתה ואלו צלם חד שגיא צלמא דכן רב וזיוה יתיר קאם
32 לקבלך ורוה דחיל: הוא צלמא ראשה די דהב טב חדוהי ודרעוהי די כסף מעוהי
40 34.33 וירכתה די נחש: שקוהי די פרזל רגלוהי מנהון די פרזל ומנהון די חסף: חזה
הויתה עד די התגזרת אבן די לא בידין ומחת לצלמא על רגלוהי די פרזלא
לה וחספא והדקת המון: באדין דקו כחדה חספא פרזלא נחשא כספא ודהבא
והוו כעור מן אדרי קיט ונשא המון רוחא וכל אתר לא השתכח להון ואבנא די
מחת לצלמא הות לטור רב ומלאת כל ארעא:

Digitized by Google

2,37.36 דנה חלמא ופשרה נאמר קדם מלכא: אנתה מלכא מָלֵךְ מלכיא די אלה
38 שמיא מלכותא חסנא ותקפא ויקרא יהב לך: ובכל די דארין בני אנשא חיות
39 ברא ועוף שמיא יהב בידך והשלטך בכלהון אנתה הוא ראשה די דהבא: ובתרך
תקום מלכו אחרי ארעא מנך ומלכו תליתיא אחרי די נחשא די תשלט בכל
5 ארעא: ומלכו רביעיא תהוא תקיפה כפרזלא כל קבל די פרזלא מהדק וחשל מ
41 כלא וכפרזלא די מרעע כל אלין תדק ותרע: ודי חזיתה רגליא ואצבעתא מנהון
חסף די פחר ומנהון פרזל מלכו פליגה תהוה ומן נצבתא די פרזלא להוא בה
42 כל קבל די חזיתה פרזלא מערב בחסף טינא: ואצבעת רגליא מנהון פרזל ומנהון
43 חסף מן קצת מלכותא תהוה תקיפה ומנה תהוא תבירה: ᵃ⁻די חזית פרזלא
10 מערב בחסף טינא מתערבין להון בזרע אנשא ולא להוון דבקין דנה עם דנה
44 הא כדי פרזלא לא מתערב עם חספא: וביומיהון די מלכיא אנון יקים אלה
שמיא מלכו די לעלמין לא תתחבל ומלכותה לעם אחרן לא תשתבק תדק ותסף
כל אלן מלכותא והיא תקום לעלמיא: כל קבל די חזית די מטורא אתגזרת אבן מה
די לא בידין והדקת ᵃ⁻חספא ᵇ⁻פרזלא ᶜ⁻נחשא כספא ודהבא אלה רב הודע למלכא
15 מה די להוא אחרי דנה ויציב חלמא ומהימן פשרה:
46 באדין מלכא נבוכדנצר נפל על אנפוהי ולדניאל סגד ומנחה וניחחין אמר
47 לנסכה לה: ענה מלכא לדניאל ואמר מן קשט די אלהכון הוא אלה אלהין ומרה
48 מלכין ונלה רזין די יכלת למגלא רזא דנה: אדין מלכא לדניאל רבי ומתנן רברבן
שגיאן יהב לה והשלטה על כל מדינת בבל ורב סגנין על כל חכימי בבל:
20 49 ודניאל בעא מן מלכא ומני על עבידתא די מדינת בבל לשדרך מישך ועבד נגו
ודניאל בתרע מלכא:

3,א נבוכדנצר מלכא עבד צלם די דהב רומה אמין שתין פתיה אמין שת
25 2 אקימה בבקעת דורא במדינת בבל: ונבוכדנצר מלכא שלח למכנש לאחשדרפניא
סגניא ופחותא אדרגזריא גדבריא דתבריא תפתיא וכל שלטני מדינתא למתא
3 לחנכת צלמא די הקים נבוכדנצר מלכא: באדין מתכנשין אחשדרפניא סגניא
ופחותא אדרגזריא גדבריא דתבריא תפתיא וכל שלטוני מדינתא לחנכת צלמא
4 די הקים נבוכדנצר מלכא וקאמין לקבל צלמא די הקים נבכדנצר: וכרוזא קרא
30 5 בחיל לכון אמרין עממיא אמיא ולשניא: בעדנא די תשמעון קל קרנא משרוקיתא
ᵃ⁻קיתרס שבכא פסנתרין סומפניה וכל זני זמרא תפלון ותסגדון לצלם דהבא די
6 הקים נבוכדנצר מלכא: ודי לא יפל ויסגד בה שעתא יתרמא לגוא אתון
7 נורא יקדתא: כל קבל דנה בה זמנא כדי שמעין כל עממיא קל קרנא משרוקיתא
ᵃ⁻קיתרס שבכא פסנתרין ᵇ⁻סומפניה וכל זני זמרא נפלין כל עממיא אמיא ולשניא
35 8 סגדין לצלם דהבא די הקים נבוכדנצר מלכא: כל קבל דנה בה זמנא קרבו
9 גברין כשדאין ואכלו קרציהון די יהודיא: ענו ואמרין לנבוכדנצר מלכא מלכא
י לעלמין חיי: אנתה מלכא שמת טעם די כל אנש די ישמע קל קרנא משרוקיתא
ᵃ⁻קיתרס שבכא פסנתרין וסיפניא וכל זני זמרא יפל ויסגד לצלם דהבא: ומן יא
12 די לא יפל ויסגד יתרמא לגוא אתון נורא יקידתא: אתי גברין יהודיאין די מנית
40 יתהון על עבידת מדינת בבל שדרך מישך ועבד נגו גברין אלה לא שמו עליך
מלכא טעם לאלהך לא פלחין ולצלם דהבא די הקימת לא סגדין:
13 באדין נבוכדנצר ברגז וחמא אמר להיתיה לשדרך מישך ועבד נגו באדין
14 גברין אלה הייתיו קדם מלכא: ענה נבוכדנצר ואמר להון הא־אנה שדרך מישך
מו ועבד נגו לאלהי לא איתיכון פלחין ולצלם דהבא די הקימת לא סגדין: כען הן

3 איתיכון עתידין די בעדנא די תשמעון קל קרנא משרוקיתא קיתרס שבכא פסנתרין
וסומפניה וכל זני זמרא תפלון ותסגדון לצלמא די עבדת והן לא תסגדון בה
שעתא תתרמון לגוא אתון נורא יקדתא ומן הוא אלה די ישיזבנכון מן ידי:
16 ענו שדרך מישך ועבד נגו ואמרין למלכא נבוכדנצר מלכא לא חשחין אנחנא
17 על דנה פתגם להתבותך: הן איתי אלהנא די אנחנא פלחין יכל לשיזבותנא מן 5
18 אתון נורא יקדתא ומן ידך מלכא ישיזב: והן לא ידיע להוא לך מלכא די לאלהך
לא אינא פלחין ולצלם דהבא די הקימת לא נסגד:
19 באדין נבוכדנצר התמלי חמא וצלם אנפוהי אשתנו על שדרך מישך ועבד
כ נגו ענה ואמר למזא לאתונא חד שבעה על די חזה למזיה: ולגברין גבורי חיל
10 די בחילה אמר לכפתה לשדרך מישך ועבד נגו למרמא לאתון נורא יקדתא:
21 באדין גברייא אלך כפתו בסרבליהון פטישיהון וכרבלתהון ולבושיהון ורמיו לגוא
22 אתון נורא יקידתא: כל קבל דנה מן די מלת מלכא מחצפה ואתונא אזה יתירה
23 גברייא אלך די הסקו לשדרך מישך ועבד נגו קטל המון שביבא די נורא: ונברייא
24 אלך תלתהון שדרך מישך ועבד נגו נפלו לגוא אתון נורא יקדתא מכפתין: אדין
15 נבוכדנצר מלכא תוה וקם בהתבהלה ענה ואמר להברוהי הלא גברין תלתה
כה רמינא לגוא נורא מכפתין ענין ואמרין למלכא יציבא מלכא: ענה ואמר הא
אנה חזה גברין ארבעה שרין מהלכין בגוא נורא וחבל לא אתי בהון ורזה די
רביעיא דמה לבר אלהין:
26 באדין קרב נבוכדנצר לתרע אתון נורא יקדתא ענה ואמר שדרך מישך
20 ועבד נגו עבדוהי די אלהא עליא פקו ואתו באדין נפקין שדרך מישך ועבד נגו
27 מן גוא נורא: ומתכנשין אחשדרפניא סגניא ופחותא והברי מלכא חזין לגברייא
אלך די לא שלט נורא בגשמיהון ושער ראשהון לא התחרך וסרבליהון לא שנו
28 וריח נור לא עדת בהון: ענה נבוכדנצר ואמר בריך אלההון די שדרך מישך
ועבד נגו די שלח מלאכה ושיזב לעבדוהי די התרחצו עלוהי ומלת מלכא שניו
29 ויהבו גשמיהון די לא יפלחון ולא יסגדון לכל אלה להן לאלההון: ומני שים טעם 25
די כל עם אמה ולשן די יאמר שלה על אלההון די שדרך מישך ועבד נגוא
להמין יתעבד וביתה נולי ישתזיה כל קבל די לא אתי אלה אחרן די יכל להצלה
ל כדנה: באדין מלכא הצלח לשדרך מישך ועבד נגו במדינת בבל:

30

31 נבוכדנצר מלכא לכל עממיא אמיא ולשניא די דארין בכל ארעא שלמכון
33.32 ישגא: אתיא ותמהיא די עבד עמי אלהא עליא שפר קדמי להחויה: אתותי כמה
רברבין ותמהוהי כמה תקיפין מלכותה מלכות עלם ושלטנה עם דר ודר:
א.4.2 אנה נבוכדנצר שלה הוית בביתי ורענן בהיכלי: חלם חזית וידחלנני והרהרין
35 3 על משכבי וחזוי ראשי יבהלנני: ומני שים טעם להנעלה קדמי לכל חכימי בבל
4 די פשר חלמא יהודעוני: באדין עללין חרטמיא אשפיא כשדיא וגזריא וחלמא
ה אמר אנה קדמיהון ופשרה לא מהודעין לי: ועד אחרין על קדמי דניאל די
שמה בלטשאצר כשם אלהי ודי רוח אלהין קדישין בה וחלמא קדמוהי אמרת:
6 בלטשאצר רב חרטמיא די אנה ידעת די רוח אלהין קדישין בך וכל רז לא אנס
40 לך חזוי חלמי די חזית ופשרה אמר:
8.7 וחזוי ראשי על משכבי חזה הוית ואלו אילן בגוא ארעא ורומה שגיא: רבה
9 אילנא ותקף ורומה ימטא לשמיא וחזותה לסוף כל ארעא: עפיה שפיר ואנבה
שגיא ומזון לכלא בה תחתוהי תטלל חיות ברא ובענפוהי ידרון צפרי שמיא
י ומנה יתזין כל בשרא: חזה הוית בחזוי ראשי על משכבי ואלו עיר וקדיש מן

Digitized by Google

שמיא נָחֵת: קָרֵא בחיל וכן אָמַר גִּדּוֹ אילנא וקַצֵּצוּ ענפוהי אַתַּרוּ עפיַהּ ובַּדַּרוּ 4,11
אנבהּ תַּגַד חיותא מן תחתוהי וצפריא מן ענפוהי: ברם עִקַּר שרשוהי בארעא 12
שבקו ובאֲסור די פרזל ונחש בדתָאא די ברא ובטל שמיא יצטבַּע ועם חיותא
חלָקהּ בעשַׂב ארעא: לבבהּ מן אנ֫שׁא ישנוֹן ולבב חיוא יתיְהֵב להּ ושבעה עִדנין 13
יחלפון עלוהי: בגזֵרת עירין פִּתגָמא ומַאמר קדישין שאֲלתא עַל דברת די ינדעון 14
חייא די שליט עלַיא במלכות אנ֫שׁא ולמַן די יצבַּא יתְנִנַּהּ ושפל אנ֫שׁא יקים
עֲלֵיהּ: דנה חלמא חַזִית אנה מלכא נבוכדנצר ואנתה בלטשאצר פשֻׁר֫א אֱמַר 15
כל קבל די כל חכימי מלכותי לא יכלין פשרא להודעותני ואנתה כהל די רוח
אלהין קדישין בך:
אדין דניאל די שמהּ בלטשאצר אשתוֹמַם כשעה חדא ורעיוֹנהי יבַהלֻנַּהּ עָנה 16
מלכא ואָמר בלטשאצר חלמא ופשרֵ֫א אל יבַהלֻהּ עָנה בלטשאצר ואָמר מראי
חלמא לשנאָיך ופשרהּ לעריך: אילנא די חזֵית די רבה ותקֵף ורומהּ ימטֵא לשמיא 17
וחזותהּ לכל ארעא: ועפיהּ שפיר ואנבהּ שגיא ומזון לכלָּא בהּ תחתוהי תדור
חיות ברא ובענפוהי ישכנֻן צפרי שמיא: אנתה הוא מלכא די רַבַיתְ֫ ותקַפתְ֫ 18
ורבותָך רבת ומטָ֫ת לשמיא ושלטנך לסוף ארעא: ודי חזה מלכא עיר וקדיש 19
נָחֵת מן שמיא ואָמר גִּדּוּ אילנא וחבּלוהי ברם עִקַּר שרשוהי בארעא שבקו
ובאֲסור די פרזל ונחש בדתאא די ברא ובטל שמיא יצטבַּע ועם חיות ברא
חלָקהּ עד די שבעה עִדנין יחלפון עלוהי: דנה פשרא מלכא וגזֵרת עלַיא היא די 20
מטָ֫ת על מראי מלכא: ולך מרדין מן אנשא ועם חיות ברא להוה מדְרָך ועשבא 21
כתורין לך יטַעמון ומטל שמיא לך מצַבעין ושבעה עִדנין יַחלפון עליך עד די 22
תנדע די שליט עלַיא במלכות אנשא ולמַן די יצבא יתְנִנַּהּ: ודי אמרו למשבק 23
עִקַּר שרשוהי די אילנא מלכותך לך קימה מן די תנדע די שלטן שמיא: להן מלכא 24
מלכי ישפר עליך וחטָיְך בצדקה פרק ועוֵיתך במחַן עניִן הן תהוה ארכָּה לשלַותך:
כֻּלָּא ממא על נבוכדנצר מלכא: לקצָת ירחין תרי עשר על היכל מלכותא כה.26
די בבל מהלֵך הוה: עָנה מלכא ואָמר הלא דא היא בבל רבתא די אנה בְּנֵיתהּ 27
לבית מלכו בתקֶף חסני וליקַר הדרי: עוד מלתא בפם מלכא קל מן שמיא נפל 28
לך אמרין נבוכדנצר מלכא מלכותא עדת מנך: ומן אנשא לך מדרין ועם חיות 29
ברא מדרך עשבא כתורין לך יטַעמון ושבעה עִדנין יַחלפון עליך עד די תנדע
די שליט עלַיא במלכות אנשא ולמַן די יצבא יתְנִנַּהּ: בהּ שַׁעֲתא מלתא סָפת ל
על נבוכדנצר ומן אנשא טריד ועשבא כתורין יאכל ומטל שמיא נשמהּ יצטבע 30
עד די שערהּ כנשרין רבה וטפרוהי כצפרין:
ולקצָת יומיא אנה נבוכדנצר עיני לשמיא נטלַת ומנדעי עלי יתוב ולעלַיא 31
בָּרַכת ולחי עלמא שבחַת והדרת די שלטנהּ שלטן עלם ומלכותהּ עם דר ודר:
וכל דארי ארעא כלה חשיבין וכמצביַהּ עבד בחיל שמיא ודארי ארעא ולא איתי 32
די ימַחא בידהּ ויאמר להּ מה עבדת: בהּ זמנא מנדעי יתוב עלי וליקַר מלכותי 33
הדרי וזיוי יתוב עלי ולי הדָברי ורברָבני יבַעון ועל מלכותי הָתקנַת ורבו יתירה
הוסָפת לי: כען אנה נבכדנצר משַבח ומרומם ומהַדר למלך שמיא די כל מעבדוהי
קשוט ואֹרחתהּ דין ודי מהַלְכין בגַוה יכל להשפלה:

40

בלשאצר מלכא עבד לְחֵם רב לרברבנוהי אלַף ולקֳבל אלפא חמרא שָתה: א.5
בלשאצר אמר בטעם חמרא להיתיה למאני דהבא וכספא די הנפק נבוכדנצר 2
אבוהי מן היכלא די בירושלם וישתון בהון מלכא ורברבנוהי שגלתהּ ולחַנתהּ:
באדין היתיו מאני דהבא וכספא די הנפקו מן היכלא די בית אלהא די בירושלם 3

Digitized by Google

5,4 ואשתיו בהון מלכא ורברבנוהי שגלתה ולחנתה: אשתיו חמרא ושבחו לאלהי
דהבא וכספא נחשא פרזלא אעא ואבנא:
ה בהה שעתא נפקו אצבען די יד אנש וכתבן לקבל נברשתא על גירא די כתל
6 היכלא די מלכא ומלכא חזה פס ידא די כתבא: אדין מלכא זיוהי שנוהי ורעיונהי
7 יבהלונה וקטרי חרצה משתרין וארכבתה דא לדא נקשן: קרא מלכא בחיל
להעלה לאשפיא כשדיא וגזריא ענה מלכא ואמר לחכימי בבל די כל אנש די
יקרה כתבה דנה ופשרה יחוני ארנונא ילבש והמניכא די דהבא על צוארה
8 ותלתי במלכותא ישלט: אדין עללין כל חכימי מלכא ולא כהלין כתבא למקרא
9 ופשרא להודעה למלכא: אדין מלכא בלשאצר שניא מתבהל וזיוהי שנין עלוהי
10 ורברבנוהי משתבשין: מלכתא לקבל מלי מלכא ורברבנוהי לבית משתיא עללת
ענת מלכתא ואמרת מלכא לעלמין חיי אל יבהלוך רעיונך וזיוך אל ישתנו:
11 אתי גבר במלכותך די רוח אלהין קדישין בה וביומי אבוך נהירו ושכלתנו וחכמה
כחכמת אלהין השתכחת בה ומלכא נבוכדנצר אבוך רב חרטמין אשפין כשדאין
12 גזרין הקימה אבוך מלכא: כל קבל די רוח יתירה ומנדע ושכלתנו מפשר חלמין
ואחויית אחידן ומשרא קטרין השתכחת בה בדניאל די מלכא שם שמה בלטשאצר
15 כען דניאל יתקרי ופשרה יהחוה:
13 באדין דניאל קדם מלכא ענה ואמר לדניאל אנתה הוא דניאל
14 די מן בני גלותא די יהוד די היתי מלכא אבי מן יהוד: ושמעת עליך די רוח
מו אלהין בך ונהירו ושכלתנו וחכמה יתירה השתכחת בך: וכען העלו קדמי חכימיא
20 אשפיא די כתבה דנה יקרון ופשרה להודעתני ולא כהלין פשר מלתא להחויה:
16 ואנה שמעת עליך די תוכל פשרין למפשר וקטרין למשרא כען הן תוכל כתבא
למקרא ופשרה להודעותני ארנונא תלבש והמניכא די דהבא על צוארך ותלתי
במלכותא תשלט:
17 באדין ענה דניאל ואמר קדם מלכא מתנתך לך להוין ונבזבינתך לאחרן הב
25 18 ברם כתבא אקרא למלכא ופשרא אהודענה: אנתה מלכא אלהא עליא מלכותא
19 ורבותא ויקרא והדרא יהב לנבכדנצר אבוך: ומן רבותא די יהב לה כל עממיא
אמיא ולשניא הוו זאעין ודחלין מן קדמוהי די הוא צבא הוה קטל ודי הוה צבא
כ הוה מחא ודי הוה צבא הוה מרים ודי הוא צבא הוא משפל: וכדי רם לבבה
21 ורוחה תקפת להזדה הנחת מן כרסא מלכותה ויקרה העדיו מנה: ומן בני
30 אנשא טריד ולבבה עם חיותא שויה ועם ערדיא מדורה עשבא כתורין יטעמונה
ומטל שמיא נשמה יצטבע עד די ידע די שליט אלהא עליא במלכות אנשא
22 ולמן די יצבא יהקים עליה: ואנתה ברה בלשאצר לא השפלת לבבך כל קבל
23 די כל דנה ידעת: ועל מרא שמיא התרוממת ולמאניא די ביתה היתיו קדמיך
ואנתה ורברבניך שגלתך ולחנתך חמרא שתין בהון ולאלהי כספא ודהבא נחשא
35 פרזלא אעא ואבנא די לא חזין ולא שמעין ולא ידעין שבחת ולאלהא די נשמתך
24 בידה וכל ארחתך לה לא הדרת: באדין מן קדמוהי שליח פסא די ידא וכתבא
כה דנה רשים: ודנה כתבא די רשים

מנא מנא תקל ופרסין:

27.26 דנה פשר מלתא מנא מנה אלהא מלכותך והשלמה: תקל תקלתא במאזניא
40 28 והשתכחת חסיר: פרס פריסת מלכותך ויהיבת למדי ופרס:
29 באדין אמר בלשאצר והלבשו לדניאל ארגונא והמניכא די דהבא על
ל צוארה והכרזו עלוהי די להוא שליט ותלתי במלכותא: בה בליליא קטיל בלשאצר
א,6 מלכא כשדיא: ודריוש מדיא קבל מלכותא כבר שנין שתין ותרתין:

Digitized by Google

6,2 שפר קדם דריוש והקים על מלכותא לאחשדרפניא מאה ועשרין די להוֹן
3 בכל מלכותא: ועלא מנהון סרכין תלתה די דניאל חד מנהון די להוֹן אחשדרפניא
4 אילין יהבין להון טעמא ומלכא לא להוא נזק: אדין דניאל דנה הוה מתנצח על
סרכיא ואחשדרפניא כל קבל די רוח יתירא בה ומלכא עשית להקמותה על כל
ז מלכותא: אדין סרכיא ואחשדרפניא הוו בעין עלה להשכחה לדניאל מצד מלכותא
5 וכל עלה ושחיתה לא יכלין להשכחה כל קבל די מהימן הוא וכל שלו ושחיתה
6 לא השתכחת עלוהי: אדין גברייא אלך אמרין די לא נהשכח לדניאל דנה כל
7 עלה להן השכחנא עלוהי בדת אלהה: אדין סרכיא ואחשדרפניא אילן הרגשו על
8 מלכא וכן אמרין לה דריוש מלכא לעלמין חיי: אתיעטו כל סרכי מלכותא סגניא
10 ואחשדרפניא הדברייא ופחותא לקימה קים מלכא ולתקפה אסר די כל די יבעא
בעו מן כל אלה ואנש עד יומין תלתין להן מנך מלכא יתרמא לגב אריותא:
9 כען מלכא תקים אסרא ותרשם כתבא די לא להשניה כדת מדי ופרס די לא
י תעדא: כל קבל דנה מלכא דריוש רשם כתבא ואסרא:
11 ודניאל כדי ידע די רשים כתבא על לביתה וכוין פתיחן לה בעליתה נגד
15 ירושלם וזמנין תלתה ביומא הוא ברך על ברכוהי ומצלא ומודא קדם אלהה כל
12 קבל די הוא עבד מן קדמת דנה: אדין גבריא אלך הרגשו והשכחו לדניאל בעה
13 ומתחנן קדם אלהה: באדין קרבו ואמרין קדם מלכא על אסר מלכא הלא אסר
רשמת די כל אנש די יבעא מן כל אלה ואנש עד יומין תלתין להן מנך מלכא
יתרמא לגוב אריותא ענה מלכא ואמר יציבא מלתא כדת מדי ופרס די לא
20 תעדא: באדין ענו ואמרין קדם מלכא די דניאל די מן בני גלותא די יהוד לא 14
שם עליך מלכא טעם ועל אסרא די רשמת וזמנין תלתה ביומא בעא בעותה:
מו אדין מלכא כדי מלתא שמע שגיא באש עלוהי ועל דניאל שם בל לשיזבותה
16 ועד מעלי שמשא הוה משתדר להצלותה: באדין גבריא אלך הרגשו על מלכא
ואמרין למלכא דע מלכא די דת למדי ופרס די כל אסר וקים די מלכא יקים
25 לא להשניה: באדין מלכא אמר והיתיו לדניאל ורמו לגבא די אריותא ענה מלכא 17
18 ואמר לדניאל אלהך די אנתה פלח לה בתדירא הוא ישיזבנך: והיתית אבן חדה ושמת
על פם גבא וחתמה מלכא בעזקתה ובעזקת רברבנוהי די לא תשנא צבו בדניאל:
19 אדין אול מלכא להיכלה ובת טוֹת ודחנן לא הנעל קדמוהי ושנתה נדת
כ עלוהי: באדין מלכא בשפרפרא יקום בנגהא ובהתבהלה לגבא די אריותא אול:
30 21 וכמקרבה לגבא לדניאל בקל עציב וענק ענה מלכא ואמר לדניאל עבד
22 אלהא חיא אלהך די אנתה פלח לה בתדירא היכל לשיזבותך מן אריותא: אדין
23 דניאל עם מלכא מלל מלכא לעלמין חיי: אלהי שלח מלאכה וסגר פם אריותא
ולא חבלוני כל קבל די קדמוהי זכו השתכחת לי ואף קדמיך מלכא חבולא לא
24 עבדת: באדין מלכא שגיא טאב עלוהי ולדניאל אמר להנסקה מן גבא והסק
35 כה דניאל מן גבא וכל חבל לא השתכח בה די הימן באלהה: ואמר מלכא והיתיו
גבריא אלך די אכלו קרצוהי די דניאל ולגב אריותא רמו אנון בניהון ונשיהון
ולא מטו לארעית גבא עד די שלטו בהון אריותא וכל גרמיהון הדקו:
26 באדין דריוש מלכא כתב לכל עממיא אמיא ולשניא די דארין בכל ארעא
27 שלמכון ישגא: מן קדמי שים טעם די בכל שלטן מלכותי להון ואעין ודחלין מן
40 קדם אלהה די דניאל די הוא אלהא חיא וקים לעלמין ומלכותה די לא תתחבל
28 ושלטנה עד סופא: משיזב ומצל ועבד אתין ותמהין בשמיא ובארעא די שויב לדניאל
מן יד אריותא:
29 ודניאל דנה הצלח במלכות דריוש ובמלכות כורש פרסיא:

א,7 בשנת חדה לבלשאצר מלך בבל דניאל חלם חזה וחזוי ראשה על משכבה
2 באדין חלמא כתב ראש מלין אמר׃ ענה דניאל ואמר
3 חזה הוית בחזוי עם ליליא וארו ארבע רוחי שמיא מגיחן ליממא רבא׃ וארבע
4 חיון רברבן סלקן מן ימא שנין דא מן דא׃ קדמיתא כאריה ונפין די נשר לה
חזה הוית עד די מריטו נפיה ונטילת מן ארעא ועל רגלין כאנש הקימת ולבב 5
ה אנש יהיב לה׃ וארו חיוה אחרי תנינה דמיה לדב ולשטר חד הקימת ותלת
6 עלעין בפמה בין שניה וכן אמרין לה קומי אכלי בשר שגיא׃ באתר דנה חזה
הוית וארו אחרי כנמר ולה נפין ארבע די עוף על גביה וארבעה ראשין לחיותא
7 ושלטן יהיב לה׃ באתר דנה חזה הוית בחזוי ליליא וארו חיוה רביעיא דחילה
ואימתני ותקיפא יתירה ושנין די פרזל לה רברבן אכלה ומדקה ושארא ברגליה 10
8 רפסה והיא משניא מן כל חיותא די קדמיה וקרנין עשר לה׃ משתכל הוית
בקרניא ואלו קרן אחרי זעירה סלקת ביניהון ותלת מן קרניא קדמיתא אתעקרו
מן קדמיה ואלו עינין כעיני אנשא בקרנא דא ופם ממלל רברבן׃
9 חזה הוית עד די כרסון רמיו ועתיק יומין יתיב לבושה כתלג חור ושער
ו ראשה כעמר נקא כרסיה שביבין די נור גלגלוהי נור דהר די נור נגד ונפק 15
מן קדמוהי אלף אלפין ישמשונה ורבו ריבין קדמוהי יקומון דינא יתיב וספרין
11 פתיחו׃ חזה הוית באדין מן קל מליא רברבתא די קרנא ממללא חזה הוית עד
12 די קטילת חיותא והובד גשמה ויהיבת ליקדת אשא׃ ושאר חיותא העדיו
13 שלטנהון וארכה בחיין יהיבת להון עד זמן ועדן׃ חזה הוית בחזוי ליליא וארו
עם ענני שמיא כבר אנש אתה הוא ועד עתיק יומיא מטה וקדמוהי הקרבוהי׃ 20
14 ולה יהב שלטן ויקר ומלכו וכל עממיא אמיא ולשניא לה יפלחון שלטנה שלטן
עלם די לא יעדה ומלכותה די לא תתחבל׃
טו.16 אתכרית רוחי אנה דניאל בגוא נדנה וחזוי ראשי יבהלנני׃ קרבת על חד
17 מן קאמיא ויציבא אבעא מנה על כל דנה ואמר לי ופשר מליא יהודענני׃ אלין
18 חיותא רברבתא די אנין ארבע ארבעה מלכין יקומון מן ארעא׃ ויקבלון מלכותא 25
19 קדישי עליונין ויחסנון מלכותא עד עלמא ועד עלם עלמיא׃ אדין צבית ליצבא
על חיותא רביעיתא די הות שניה מן כלהון דחילה יתירה שניה די פרזל ומפריה
כ די נחש אכלה מדקה ושארא ברגליה רפסה׃ ועל קרניא עשר די בראשה ואחרי
די סלקת ונפלו מן קדמיה תלת וקרנא דכן ועינין לה ופם ממלל רברבן וחזוה
22.21 רב מן חברתה׃ חזה הוית וקרנא דכן עבדא קרב עם קדישין ויכלה להן׃ עד די 30
אתה עתיק יומיא ודינא יתב ושלטנא יהב לקדישי עליונין וזמנא מטה ומלכותא
החסנו קדישין׃
23 כן אמר חיותא רביעיתא מלכו רביעיא תהוא בארעא די תשנא מן כל
24 מלכותא ותאכל כל ארעא ותדשנה ותדקנה׃ וקרניא עשר מנה מלכותא עשרה
מלכין יקמון ואחרן יקום אחריהן והוא ישנא מן קדמיא ותלתה מלכין יהשפל׃ 35
כה ומלין לצד עליא ימלל ולקדישי עליונין יבלא ויסבר להשניה זמנין ודת ויתיהבון
26 בידה עד עדן ועדנין ופלג עדן׃ ודינא יתב ושלטנה יהעדון להשמדה
27 ולהובדה עד סופא׃ ומלכותא ושלטנא ורבותא די מלכות תחות כל שמיא
יהיבת לעם קדישי עליונין מלכותה מלכות עלם וכל שלטניא לה יפלחון
וישתמעון׃ 40
28 עד כה סופא די מלתא אנה דניאל שניא רעיוני יבהלנני וזיוי ישתנון עלי
ומלתא בלבי נטרת׃

Digitized by Google

8,א בשנת שלוש למלכות בלשאצר המלך חזון נראה אלי אני דניאל אחרי
2 הנראה אלי בתחלה: ואראה בחזון ויהי בראתי ואני בשושן הבירה אשר בעילם
המדינה ואראה בחזון ואני הייתי על אובל אולי:
3 ואשא עיני ואראה והנה איל אחד עמד לפני האבל ולו קרנים והקרנים
4 גבהות והאחת גבהה מן השנית והגבהה עלה באחרנה: ראיתי את האיל מנגח
5 ימה וצפונה ונגבה וכל חיות לא יעמדו לפניו ואין מציל מידו ועשה כרצנו
והגדיל: ואני הייתי מבין והנה צפיר העזים בא מן המערב על פני כל הארץ
6 ואין נוגע בארץ והצפיר קרן חזות בין עיניו: ויבא עד האיל בעל הקרנים אשר
7 ראיתי עמד לפני האבל וירץ אליו בחמת כחו: וראיתיו מגיע אצל האיל ויתמרמר
10 אליו ויך את האיל וישבר את שתי קרניו ולא היה כח באיל לעמד לפניו
וישליכהו ארצה וירמסהו ולא היה מציל לאיל מידו: וצפיר העזים הגדיל עד מאד
8 וכעצמו נשברה הקרן הגדלה ותעלנה אחת־עשרת ארבע תחתיה לארבע רוחות
השמים:
9 ומן האחת מהם יצא קרן אחת מצעירה ותגדל יתר אל הנגב ואל המזרח
15 ואל הצבי: ותגדל עד צבא השמים ותפל ארצה מן הצבא ומן הכוכבים ותרמסם: י
12.11 ועד שר הצבא הגדיל וממנו הרים התמיד ויהשלך מכון מקדשו: וצבא־תנתן
על התמיד בפשע ויתשלך אמת ארצה ועשתה והצליחה:
13 ואשמעה אחד קדוש מדבר ויאמר אחד קדוש לפלמוני המדבר עד מתי
14 החזון התמיד והפשע שמם תת וקדש וצבא מרמס: ויאמר אלי עד ערב בקר
20 אלפים ושלש מאות ונצדק קדש:
מו ויהי בראתי אני דניאל את החזון ואבקשה בינה והנה עמד לנגדי כמראה
16 גבר: ואשמע קול אדם בין אולי ויקרא ויאמר גבריאל הבן להלז את המראה:
17 ויבא אצל עמדי ובבאו נבעתי ואפלה על פני ויאמר אלי הבן בן אדם כי לעת
18 קץ החזון: ובדברו עמי נרדמתי על פני ארצה ויגע בי ויעמידני על עמדי:
25 19 ויאמר הנני מודיעך את אשר יהיה באחרית הזעם כי למועד קץ:
כ.21 האיל אשר ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופרס: והצפיר השעיר מלך יון
22 והקרן הגדולה אשר בין עיניו הוא המלך הראשון: והנשברת ותעמדנה ארבע
23 תחתיה ארבע מלכיות מגוי־תעמדנה ולא בכחו: ובאחרית מלכותם כהתם
24 הפשעים יעמד מלך עז פנים ומבין חידות: ועצם כחו ולא בכחו ונפלאות ישחית
30 כה והצליח ועשה והשחית עצומים ועם קדושים: ועל שכלו והצליח מרמה בידו
ובלבבו יגדיל ובשלוה ישחית רבים ועל שר שרים יעמד ובאפס יד ישבר:
26 ומראה הערב והבקר אשר נאמר אמת הוא ואתה סתם החזון כי לימים
רבים:
27 ואני דניאל נהייתי ונחליתי ימים ואקום ואעשה את מלאכת המלך ואשתומם
35 על המראה ואין מבין:

9,א בשנת אחת לדריוש בן אחשורוש מזרע מדי אשר המלך על מלכות כשדים:
2 בשנת אחת למלכו אני דניאל בינתי בספרים מספר השנים אשר היה דבר יהוה
40 3 אל ירמיה הנביא למלאות לחרבות ירושלם שבעים שנה: ואתנה את פני אל
4 אדני האלהים לבקש תפלה ותחנונים בצום ושק ואפר: ואתפללה ליהוה אלהי
ואתודה ואמרה
אנא אדני האל הגדול והנורא שמר הברית והחסד לאהביו ולשמרי מצותיו:
6.ה חמאנו ועוינו והרשענו ומרדנו וסור ממצותך וממשפטיך: ולא שמענו אל עבדיך

Digitized by Google

9,7 הנְּבִאים אשר דברו בשמך אל מלכינו שרינו ואבתינו ואל כל עם הארץ: לך
אדני הצדקה ולנו בשת הפנים כיום הזה לאיש יהודה ולישבי ירושלם ולכל
ישראל הקרבים והרחקים בכל הארצות אשר הדּחתם שם במעלם אשר מעלו בך:
9.8 יהוה לנו בשת הפנים למלכינו לשרינו ולאבתינו אשר חטאנו לך: לאדני אלהינו
הרחמים והסלחות כי מרדנו בו:
ו ולא שמענו בקול יהוה אלהינו ללכת בתורתיו אשר נתן לפנינו ביד עבדיו
11 הנְּבִאים: וכל ישראל עברו את תורתך וסר לבלתי שמוע בקלך ותּתַּךְ עלינו
12 האָלה והשבעה אשר כתובה בתורת משה עבד האלהים כי חטאנו לו: ויקם את
דבריו אשר דבר עלינו ועל שפטינו אשר שפטונו להביא עלינו רעה גדלה אשר
13 לא נעשתה תחת כל השמים כאשר נעשתה בירושלם: כאשר כתוב בתורת משה
את כל הרעה הזאת באה עלינו ולא חלינו את פני יהוה אלהינו לשוב מעֲונינו
14 ולהשכיל באמתך: וישקד יהוה על הרעה ויביאהָ עלינו כי צדיק יהוה אלהינו
על כל מעשיו אשר עשה ולא שמענו בקלו:
טו ועתה אדני אלהינו אשר הוצאת את עמך מארץ מצרים ביד חזקה ותעש
16 לך שם כיום הזה חטאנו רשענו: אדני ככל צדקתך ישב נא אפך וחמתך מעירך
ירושלם הר קדשך כי בחטאינו ובעֲונות אבתינו ירושלם ועמך לחרפה לכל
17 סביבתינו: ועתה שמע אלהינו אל תפלת עבדך ואל תחנוניו והאֵר פניך על
18 מקדשך השָּׁמם למען ‹עבדיך› אדני: הטֵּה אלהי אזנך ושמע פקחה עיניך
וראה שממתינו והעיר אשר נקרא שמך עליה כי לא על צדקתינו אנחנו
19 מפילים תחנוניו לפניך כי על רחמיך הרבים: אדני שמָעה אדני סלָחה
20 אדני הקשיבה ועשֵׂה אל תאַחר למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך
ועל עמך:
כ ועוד אני מדַבר ומתפלל ומתודה חטָּאתי וחטַּאת עמי ישראל ומפיל תחנתי
21 לפני יהוה אלהי על הר קדש אלהי: ועוד אני מדַבר בתפלה והאיש גבריאל
22 אשר ראיתי בחזון בתחלה מָעֻף ביָעף נגע אלי כעת מנחת ערב: ויָבן וידַבר עמי
23 ויאמר דניאל עתה יצאתי להשכילך בינה: בתחלת תחנוניך יצא דבר ואני באתי
להגיד כי חמודות אתה ובין בדבר והבָן במראה:
24 שבָעים שבעים נֶחתַּךְ על עמך ועל עיר קדשך לכ‹לֹאת› פשע ול‹הַתֵּם
חמא‹ת› ולכַפר עָון ולהביא צדק עלמים ולַחתם חזון ונביא ולמשח קדש קדשים:
כה ותדע ותשכל מן מצא דבר להשיב ולבנות ירושלם עד משיח נגיד שבָעים שבעה
26 ושבָעים ששים ושנַים תשוב ונבנתה רחוב וחרוץ ובצוק העתים: ואחרי השבָעים
ששים ושנַים יכרת משיח ואין לו והעיר והקדש ישחית עם נגיד הבא וקצו
27 בשטף ועד קץ מלחמה נחרצת שמָמות: והגביר ברית לרבים שבוע אחד וחצי
השבוע ישבית זבח ומנחה ועל ‹כַּנַּף› שקוצים משומם ועד כלה ונחרצה תּתַּךְ
על שומם:

10,א בשנת שלוש לכורש מלך פרס דבר נגלה לדניאל אשר נקרא שמו בלטשאצר
ואמת הדבר וצבא גדול ובין את הדבר ובינה לו במראה:
3.2 בימים ההם אני דניאל הייתי מתאבל שלשה שבָעים ימים: לחם חמדות
לא אכלתי ובשר ויין לא בא אל פי וסוך לא סכתי עד מלאת שלשת שבָעים
ימים:
4 וביום עשרים וארבעה לחדש הראשון ואני הייתי על יד הנהר הגדול הוא
ה חדקל: ואשא את עיני ואֵרא והנה איש אחד לבוש בדים ומתניו חגרים בכתם

Digitized by Google

אוּפָז: וגויתו כתרשיש ופניו כמראה ברק ועיניו כלפידי אש וזרעתיו ומרגלתיו 10,6
כעין נחשת קָלָל וקול דבריו כקול המון: וראיתי אני דניאל לבדי את המראה 7
והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אֲבָל חרדה גדלה נפלה עליהם
ויברחו בהַחָבֵא: ואני נשארתי לבדי ואראה את המראה הגדלה הזאת ולא נשאר 8
בי כח והודי נהפך עלי למשחית ולא עצרתי כח: 5
ואשמע את קול דבריו וכשמעי את קול דבריו ואני הייתי נרדם על פני 9
ופני ארצה: והנה יד נגעה בי ותניעני על ברכַי וכפות ידי: ויאמר אלי דניאל 11.1
איש חמדות הבֵן בדברים אשר אנכי דבר אליך ועמד על עמדך כי עתה שֻׁלַּחתי
אליך ובדברו עמי את הדבר הזה עמדתי מרעיד:
ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין 12 10
ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך ואני באתי בדבריך: ושר מלכות פרס עמד 13
לנגדי עשרים ואחד יום והנה מיכאל אחד השרים הראשנים בא לעזרני ואני
־הותרתי־ שם אצל מלכי פרס: ובאתי להבינך את אשר יִקְרֶה לעמך באחרית 14
הימים כי עוד חזון לימים:
ובדברו עמי כדברים האלה נתתי פני ארצה ונאלמתי: והנה כדמות בני 16.10 15
אדם נגע על שפתי ואפתח פי ואדברה ואמרה אל העמד לנגדי אדני במראה
נהפכו צירי עלי ולא עצרתי כח: והיך יוכל עבד אדני זה לדבר עם אדני זה 17
ואני מעתה לא יעמד בי כח ונשמה לא נשארה בי: ויסף ויגע בי כמראה אדם 18
ויחזקני: ויאמר אל תירא איש חמדות שלום לך חזק וחזק וכדברו עמי התחזקתי 19
ואמרה ידבר אדני כי חזקתני: 20
ויאמר הֲיָדַעְתָּ למה באתי אליך ועתה אשוב להלחם עם שר פרס ואני יוצא כ
והנה שר יון בא: אֲבָל אניד לך את הרשום בכתב אמת ואין אחד מתחזק עמי 21
על אלה כי אם מיכאל שרכם: ואני בשנת אחת לדריוש המדי עָמְדִי למחזיק 11.1
ולמעוז לו: ועתה אמת אניד לך 2
הנה עוד שלשה מלכים עמדים לפרס והרביעי יעשיר עשר גדול מכל וכחָזְקָתו 25
בעָשְׁרו יעיר הכל את מלכות יון: ועמד מלך גבור ומשל ממשל רב ועשה כרצונו: 3
וכעָמְדו תשבר מלכותו ותֵחָץ לארבע רוחות השמים ולא לאחריתו ולא כמשלו 4
אשר משל כי תנתש מלכותו ולאחרים מלבד אלה:
ויחזק מלך הנֶּגֶב ומן שריו ־יחזק עליו ומשל ממשל רב ממשלתו: ולקץ 6.11
שנים יתחברו ובת מלך הנגב תבוא אל מלך הצפון לעשות מישרים ולא
תעצר כוח הזרוע ולא יעמד וְזַרְעוֹ ותנתן היא ומביאיה והילדה ומחזקה
בעתים:
ועמד מנֵּצר שרשיה כַּנּוֹ ויבֹא אֶל־חיל ויבא במעוז מלך הצפון ועשה 7
בהם והחזיק: וגם אלהיהם עם נסכיהם עם כלי חמדתם כסף וזהב בשבי יבֹא
מצרים והוא שנים יעמד ממלך הצפון: ובא במלכות מלך הנגב ושב אל 9
אדמתו:
ובניו יתגרו ואספו המון חילים רבים ובא בוא ושטף ועבר וישב ויתגרו עד י
מעֻזּה: ויתמרמר מלך הנגב ויצא ונלחם עמו עם מלך הצפון והעמיד המון רב 11
ונתן ההמון בידו: ונשֹא ההמון ירום לבבו והפיל רבאות ולא יעוז: ושב מלך 13.12
הצפון והעמיד המון רב מן הראשון ולקץ העתים שנים יבוא בוא בחיל גדול
וברכוש רב: ובעתים ההם רבים יעמדו על מלך הנגב ובני פריצי עמך ינשאו 14
להעמיד חזון ונכשלו: ויבא מלך הצפון וישפך סוללה ולכד עיר מבצרות וזרעות טו
הנגב לא יעמדו ועם מבחריו ואין כח לעמד: ויעש הבא אליו כרצונו ואין עומד 16
לפניו ויעמד בארץ הצבי וכָלָה בידו: וישֵׂם פניו לבוא בתקף ־אל מלכותו וישרים 17

Digitized by Google

11,18 עמו ׳עשה׳ ובת הנשים יתן לו להשחיתה ולא תעמד ולא לו תהיה: וישב פניו
19 לאיים ולכד רבים והשבית קצין חרפתו לו בלתי חרפתו ישיב לו: וישב פניו
למעוזי ארצו ונכשל ונפל ולא ימצא:
כ ועמד על כנו מעביר נוגש הדר מלכות ובימים אחדים ישבר ולא באפים
ולא במלחמה:
21 ועמד על כנו נבזה ולא נתנו עליו הוד מלכות ובא בשלוה והחזיק מלכות
23.22 בחלקלקות: וזרעות השטף ישטפו מלפניו וישברו וגם נגיד ברית: ומן התחברות
24 אליו יעשה מרמה ועלה ועצם במעט גוי ׀ בשלוה׃ ובמשמני מדינה יבוא ועשה
אשר לא עשו אבתיו ואבות אבתיו בזה ושלל ורכוש להם יבזור ועל מבצרים
יחשב מחשבתיו ועד עת:
כה ויער כחו ולבבו על מלך הנגב בחיל גדול ומלך הנגב יתגרה למלחמה
26 בחיל גדול ועצום עד מאד ולא יעמד כי יחשבו עליו מחשבות: ואכלי פתבגו
27 ישברוהו וחילו ישטוף ונפלו חללים רבים: ושניהם המלכים לבבם למרע ועל
28 שלחן אחד כזב ידברו ולא תצלח כי עוד קץ למועד: וישב ארצו ברכוש גדול
ולבבו על ברית קדש ועשה ושב לארצו:
ל.29 למועד ישוב ובא בנגב ולא תהיה כראשנה וכאחרונה: ובאו בו ציים כתים
31 ונכאה ושב וזעם על ברית קודש ועשה ושב ויבן על עזבי ברית קדש: וזרעים
32 ממנו יעמדו וחללו המקדש המעוז והסירו התמיד ונתנו השקוץ משמם: ומרשיעי
33 ברית יחניף בחלקות ועם ידעי אלהיו יחזקו ועשו: ומשכילי עם יבינו לרבים
34 ונכשלו בחרב ובלהבה בשבי ובבזה ימים: ובהכשלם יעזרו עזר מעט ונלוו
לה עליהם רבים בחלקלקות: ומן המשכילים יכשלו לצרוף בהם ולברר ולבבן עד עת
קץ כי עוד למועד:
36 ועשה כרצנו המלך ויתרומם ויתגדל על כל אל ועל אל אלים ידבר נפלאות
37 והצליח עד כלה זעם כי נחרצה נעשתה: ועל אלהי אבתיו לא יבין ועל חמדת
38 נשים ועל כל אלוה לא יבין כי על כל יתגדל: ולאלה מעזים על כנו יכבד
39 ולאלוה אשר לא ידעוהו אבתיו יכבד בזהב ובכסף ובאבן יקרה ובחמדות: ועשה
למבצרי מעזים עם אלוה נכר אשר הכיר ירבה כבוד והמשילם ברבים ואדמה
יחלק במחיר:
מ ובעת קץ יתנגח עמו מלך הנגב וישתער עליו מלך הצפון ברכב ובפרשים
41 ובאניות רבות ובא בארצות ושטף ועבר: ובא בארץ הצבי ורבות יכשלו ואלה
42 ימלטו מידו אדום ומואב וראשית בני עמון: וישלח ידו בארצות וארץ מצרים
43 לא תהיה לפליטה: ומשל במכמני הזהב והכסף ובכל חמדות מצרים ולבים
44 וכשים במצעדיו: ושמעות יבהלהו ממזרח ומצפון ויצא בחמא גדלה להשמיד
מה ולהחרים רבים: ויטע אהלי אפדנו בין ימים להר צבי קדש ובא עד קצו ואין
עוזר לו:
12,א ובעת ההיא יעמד מיכאל השר הגדול העמד על בני עמך והיתה עת צרה
אשר לא נהיתה מהיות גוי עד העת ההיא ובעת ההיא ימלט עמך כל הנמצא
2 כתוב בספר: ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות
3 לדראון עולם: והמשכלים יזהרו כזהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים
לעולם ועד:
4 ואתה דניאל סתם הדברים וחתם הספר עד עת קץ ישטטו רבים ותרבה
הדעת:
ה וראיתי אני דניאל והנה שנים אחרים עמדים אחד הנה לשפת היאר ואחד
6 הנה לשפת היאר: ויאמר לאיש לבוש הבדים אשר ממעל למימי היאר עד מתי

קץ הפלאות׃ ואשמע את האיש לבוש הבדים אשר ממעל למימי היאר וירם 12,7
ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם כי למועד מועדים וחצי וככלות
נפֵּץ יד עם קדש תכלינה כל אלה׃
ואני שמעתי ולא אבין ואמרה אדני מה אחרית אלה׃ ויאמר לך דניאל 9.8
5 כי סתֻמים וחתֻמים הדברים עד עת קץ׃ יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים והרשיעו י
רשעים ולא יבינו כל רשעים והמשכִּלים יבינו׃
ומֵעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שמם ימים אלף מאתים ותשעים׃ אשרי 12.11
המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות שלשים וחמשה׃
ואתה לך לקץ ותנוח ותעמד לגרלך לקץ הימין׃ 13

Digitized by Google

Critical Notes on Daniel

1 (2a) For אֲדֹנָי a single codex of Kennic. reads יְהוָה; so, too, the *Graecus Venetus*, which begins the verse: ἔδωκεν οὖν ὁ ὀντωτὴς ἐν χειρί οἱ ἰωϊακίμην. As to the extremely small value for purposes of textual criticism of this second Aquila, who wrote about 1400 A. D., see my review of O. GEBHARDT's edition (*Graecus Venetus*, Lipsiae, 1875) in *Theol. Stud. und Krit.* 1876, pp. 577-586.

(2b) The concise and summarizing character of this statement makes it difficult to give a lucid rendering. Consequently, recent interpreters have fallen back on the supposition that it contains glosses. BEHRMANN, in his Commentary (Göttingen, 1894) would strike out the concluding words: *and he brought the vessels into the treasure-house of his god*; KAUTZSCH-MARTI (*Die Heil. Schrift des AT*, 1894), on the other hand, would make the suffix in ויביאם refer not to the vessels, but exclusively to the persons led into captivity; they regard בית אלהיו as a gloss on the last three words of the verse, and translate the concluding words: *but the vessels* &c. The obscurity lies in the fact that in the suffix of ויביאם both persons and vessels are understood. The reference to the latter comes into prominence because the author wishes to have done at once with the vessels, which are not mentioned again until 5,2ff. Hence, for clearness' sake, there is appended to *into the house of his god* the nearer determination in v. 2b, where *and* (*cf.* 2,16.18) stands for *that is to say*. The assumption of a gloss, which affords only a partial improvement of 𝔐, can hardly be admitted as a restoration of the original text. Nor is it permissible to find, with BEHRMANN (p. xxxiii), a departure from 𝔐 in 𝔊S's mention of the capture of the city, since the author presupposes the capture of Jerusalem as a matter of course. Θ, with its καὶ ἔδωκεν Κύριος ἐν χειρὶ αὐτοῦ τὸν Ιωακειμ, is only returning from the *free* translation of 𝔊 (καὶ παρέδωκεν αὐτὴν Κύριος εἰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ Ιωακειμ) to a more literal rendering of 𝔐.

(3) The reading of 𝔊 Αβιεσδρι for 𝔐 אַשְׁפְּנַז loses in importance from the fact that in vv. 11.16, where it re-appears, it has led to the arbitrary rejection of 𝔐 הַמֶּלְצַר (Θ, Αμελσαδ).

(4) מָאוֹם is K^{e}thîb to Q^{e}rê מוֹם. This K^{e}thîb appears also in Job 31,7.

(5) BÄR (p. 62), following Ben Saruq, Qamchi and Norzi, reads always פתדבנ, for פתבנ; so, too, GINSBURG. The popular etymology which finds here two words is based on פַּת (*crumb*, *cf.* Prov. 17,1), but comes to grief with the mere semblance of a word בנ, which occurs in Ezek. 25,7 in the K^{e}thîb, but is a transcriptional error. For the derivation from the old Persian *patibaga*, *cf.* BEHRM. p. ii, *sub*

Digitized by Google

1 3a. As *Dagesh lene* is wanting in the ג of פְּתַגָּם (3,16; 4,14), it would seem as if the ב in מתבב also (*cf.* vv. 8.13.15.16; 11,26) should be provided with *Rapheh*; see KAUTZSCH, *Gramm. des Bibl.-Aram.* § 64,3.

WILHELM DIEHL, *Das Pron. pers. suff.* (Giessen, 1895), reads מקצתן instead of the mascul. suffix; *cf.* 8,9.

(6) While Θ, ἐκ τῶν υἱῶν Ιουδα, gives a faithful translation of 𝔐 מִבְּנֵי יְהוּדָה, 𝔊, having regard to v. 3, paraphrases with ἐκ τοῦ γένους τῶν υἱῶν Ισραηλ τῶν ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας.

(12) KAUTZSCH-MARTI, following v. 16, would read וְרַעְנִים instead of 𝔐 וְרֹעִים. But the shorter form (*cf.* OLSH. § 184, b) is quite normal; nor is it exceptional that it should interchange with the longer וְרַעֲנִים (*cf.* EW. § 167, a; OLSH. § 215, d 9; STADE § 296, c.). Most commentators agree with SIEGFR.-STADE in regarding the shorter form as quite unobjectionable. BEHRM. speaks of it as a characteristic of our author to take pleasure in such interchanges of similar forms, and refers as examples to זרעות 11,15 and זרעים 11,31; תתמעם 2,1 and תמעם 2,3. This is a liberty many authors indulge in. Thus in LUTHER's Bible at Deut. 33,16.20 the masculine *den Scheitel* and the feminine *die Scheitel* are used interchangeably.

(13) [ראה דבר ודבר means 'to compare a thing *with* another,' *i. e.* to regard two or more things with discriminating attention; so Eccl. 2,12. המשיל דבר לדבר (השוה, דמה) = to compare a thing *to* another, *i. e.* to liken; *cf.* Is. 46,5. — P. H.].

(20) KAUTZSCH-MARTI read, with Θ, חָכְמָה וּבִינָה, on the ground that 𝔐 would give the sense *wisdom of insight*. Whoever objects to HITZIG's *shrewd wisdom*, may still, with BEHRM., hold by 𝔐, and doubt whether Θ has really any divergence.

Read with 𝔊 a ו before האשפים; the omission of *and* cannot be defended by 5,15, which is of different construction.

(21) There cannot be any question of the correctness of 𝔐 ויהי, 𝔊 ἦν, Θ, ἐγένετο. The author has purposely chosen an indefinite expression as in 2,49 and 3,30. Hence there is no occasion, with KAUTZSCH-MARTI, to consider our passage a later addition, on the ground that in 10,1 the third year of Cyrus is mentioned. Nor need we, with BEHRM., adopt the conjecture that here, perhaps, in accordance with the close of 2, the determinative of place בשער המלך has dropped out. *Cf.* 9,26 ואין לו.

2 (1) Follow EWALD's conjecture, and insert עָשְׂרָה after שתים. We have no right to assume that the author would have been so careless as to contradict his own statement in 1,5. It does not follow, however, that Nebuchadnezzar in 1,1 is called king by *prolepsis*, as BEHRM. still maintains. It is much more reasonable to assume a transcriptional error, although the consonantal text of this Book, which alone was written by the author, and which lies before us almost always in the K^{e}thîb, is among the best preserved of the texts of the entire OT. But this text should not be confounded with that of 𝔐, the latter being marred by many errors, especially in the Aramaic portions.

The free translation *his sleep vanished* is supported by 8,27, where the Nif'al of היה — questioned, it is true, by BEVAN (*Comm. on the Book of Dan.*, Cambridge, 1892) and KAUTZSCH-MARTI — means *to be gone, vanished*, according to SIEGFR.-STADE privatively [GES.-KAUTZSCH^{26}, § 52,2 c]: *to be deprived of being*. BEHRM., following 6,19 and Gen. 31,40, thinks that נדדה was perhaps the original reading instead of נהיתה; but, on account of the עָלוֹהִי in 6,19 (*cf.* also 4,33; 10,8), he rightly takes no exception to עַל, for which the older language would use מעל.

In view of the Assyrian *šuttu* (= *šuntu*), the usual word for *dream* (*cf.* HAUPT in SCHRADER's KAT^{2} 502), שנה, which is here translated ὕπνος by 𝔊Θ, might

Digitized by Google

2 have the meaning *dream*, though it does not occur elsewhere in the OT with that force. HAUPT, for this reason, would make the Nif'al of חיה equivalent to the Qal, and translate: *his dream weighed upon him.* Then the text in 6,19 would need to be altered to suit.

(4a) ארמית is struck out as a gloss by LENORMANT, BEVAN, and KAUTZSCH-MARTI, but without adequate reason. It was read by 𝔊; see KAMPHAUSEN, *Das Buch Daniel* (Leipzig, 1893) p. 13 ff., and especially his article on *Daniel* in the *Dictionary of the Bible* planned by W. ROBERTSON SMITH and now being edited by CHEYNE; *cf.* also BEHRM. *ad loc.* The latter maintains erroneously (*cf.* KAUTZSCH, § 6), that it is not the author's fault if the Aramaic spoken by the Chaldean *magicians* has been identified with the language of the Chaldean *people.*

[It seems to me impossible to deny that ארמית is a subsequent addition to mark the beginning of the Aramaic sections. I cannot believe that the author regarded Biblical Aramaic as the language of Babylonia, and wrote, therefore, the sections applying more especially to Babylon in Aramaic, reserving Hebrew for the prophetic chapters.† Such an hypothesis does not account for the fact that the apocalyptic c. 7 is written in Hebrew.

The only satisfactory explanation of the bilingual feature of the Book, it seems to me, is the assumption‡ that the Book was originally written all in Hebrew, and that some portions that had been lost, were afterwards supplied from an Aramaic translation, which had probably been prepared by the author of the Book himself shortly after the composition of the Hebrew original. The objection that the Aramaic portions do not read like a translation is not valid. If a modern scholar writes a Latin essay, and subsequently issues a translation in his vernacular, the latter may very well be more idiomatic than the original. Cases like SCHOPENHAUER's *Theoria colorum physiologica* are rare.

The fact that ארמית, both in Dan. 2,4 and Ezr. 4,7, is a gloss was pointed out by OPPERT as early as 1860 in the first edition of his *Éléments de la grammaire assyrienne* (Extrait No. 1 de l'année 1860 du *Journal asiatique*). OPPERT remarks there in a note on p. 4: *Le mot* ארמית, *qui précède les passages araméens* (Dan. II,4 et Esd. IV,7), *n'est qu'une sorte de titre. Le passage d'Esdras a été traduit jusqu'ici par »une lettre écrite en araméen et traduite en araméen,« ce qui est un non-sens. Il faut traduire: »écrite en araméen et traduite. Araméen.« (C'est-a-dire, ce qui suit est de l'araméen.) Aussi les Septante rayent-ils le mot à la fin.* This note is reprinted, with some slight improvements of the French, in the second edition of OPPERT's *Grammaire* (Paris, 1868); *cf.* NESTLE, *Marginalien*, p. 39; PRINCE, *Mene, Mene, Tekel, Upharsin*, Baltimore, 1893, p. 63. The original text of v. 4a was probably: וידברו הכשדים למלך ויאמרו, but ויאמרו (not לאמר; *cf.* 8,16; 9,22; 10,16, KAMPH.) was afterwards superseded by the gloss ארמית. *Cf.* the note on Ezr. 4,7. — P. H.]

(4b) In לְעַבְדֶיךָ the י of the Kᵉthîb is elided in the Qᵉrê, so that the plural form would practically be identical with the singular form. According to KAUTZSCH, § 53,2, note b, and BEHRM., p. viii, 7, b, the singular and plural suffixes distinguished in the Kᵉthîb are in the Book of Daniel, as a rule, made alike by the Qᵉrê through the elision of the י of the plural ending of nouns. The same elision takes place also with the suffix of the third pers. sing. fem. and the first pers. plur.

† [*Cf.* KAMPHAUSEN, *Das Buch Daniel und die neuere Geschichtsforschung*, Leipzig, 1893, p. 15. HUGO GROTIUS states in his *Annotationes in VT* ad Dan. II,4: *Abhinc usque ad caput 8. omnia scripta sunt Chaldaice, quod Chaldaeos maxime tangant; inde vero rursum Hebraice, quod quae ibi dicuntur maxime Hebraeos respiciant*].

‡ [*Cf.* FRANÇOIS LENORMANT, *Die Magie und Wahrsagekunst der Chaldäer*, Jena 1878, p. 591].

Digitized by Google

2 In the K^{e}thîb, according to this view, the endings should probably be pronounced *-aikh, -aih, ainâ*.

Instead of 𝔐 נָחֲוָא, MARTI would read נָחֲוָא (*Porta linguarum Orientalium*, Pars xviii, Berlin, 1896, § 65,c). MARTI (who is indebted for this remark to BEVAN; *cf.* MARTI, p. 62*) thinks it strange (*cf.* v. 6) that we meet with no Haf'el form of this verb with syncopated ה, and infers from this fact that 𝔐 read the Pael wherever it was possible, since in later usage the Pael alone has the meaning *to announce*. Thus we should read *e. g.* v. 11 יַחֲוֻנָּה instead of יְחַוְּנָה.

(5) NÖLDEKE (*Gött. gel. Anz.* 1884, pp. 1021 f.) has pointed out that we find in Dan. 2.3 five times עָנוּ before וְאָמְרִין, עָנִין, on the other hand, but once; so ענין in 3,24 would seem to be an ancient scribal error. The substitution of the perf. עָנָה for the part. עָנֵה before the sing. וְאָמַר would be a departure from the Masoretic points only. Both STRACK (*Abriss des Biblisch-Aramäischen*, Leipzig, 1896, § 10,e) and MARTI (§ 102,b) prefer the perfect, but they have not adopted it in their text, neither in 2,5 nor in 2,8.15; 3,14.19.24.25.26.28; 4,16. 27; 5,7.13.17; 6,13.17.21; 7,2. For the participle instead of the perfect in a narrative, *cf. e. g.* 3,3.4; 4,11; 5,7, and KAUTZSCH, § 76,2,a.

לְכַשְׂדָּיֵא is the K^{e}thîb corresponding to the Q^{e}rê לְכַשְׂדָּאֵי. But 𝔐 is so little consistent, according to KAUTZSCH, § 11,1,b, in this change of י to א, demanded *e. g.* by the Q^{e}rê of 3,26 and 5,30, that in all forms of קַדְמָי and many other cases, *e. g.* 3,8, it leaves the K^{e}thîb untouched; and even in 3,12, in place of the K^{e}thîb יְהוּדָיִן, the Q^{e}rê requires יְהוּדָאִין with quiescent א. See further KAUTZSCH § 52,2,d and § 61,6. [*Cf.* HAUPT, ZA ii, 275; *Beitr. z. Assyr.* i, 296; JÄGER, *ibid.* 489. — P.H.]

Instead of אֲזֻדָּא, which BÄR erroneously considers a kind of participle, we should vocalize, with GINSBURG and STRACK, here and in v. 8, אֲזְדָּא. The old explanation, that the dream had escaped the king's memory, is refuted by the fact that אזד cannot be a parallel form of the אזל in common use (*cf.* v. 17); see KAUTZSCH, § 38,1,a. We must certainly, with NÖLDEKE, fall back upon the Old Persian adjective *azda* 'sure.' Dr. C. F. ANDREAS, of Berlin, who has given in MARTI's *Glossary* a number of new explanations of Persian loan-words, thinks that אזדא = Middle Persian *azd* 'information, news;' both STRACK and SIEGFRIED-STADE, however, follow NÖLDEKE's explanation which, without doubt, fits better.

(7) In the *Beilagen* to KAUTZSCH's AT (p. 87) the comment is made on v. 7: *Read, in accordance with vv. 5 and 6,* וּפִשְׁרַהּ; 𝔐 *the interpretation; but we should expect* פִּשְׁרָא *as status emphaticus, as in v. 4.* Whether we understand *its interpretation* or *the interpretation* is wholly indifferent for the sense. How 𝔐 vacillates appears from the fact that in 4,15.16, instead of the K^{e}thîb פִּשְׁרָא, the Q^{e}rê requires פִּשְׁרַהּ, while in 5,12 the (perhaps older) ה (*cf.* KAUTZSCH, § 50, note 3), instead of the א which had attained to almost complete dominance, occurs not only in the feminine, but also in the *stat. emph.* It would be an overestimate of the accuracy practiced by the ancient translators, to suppose it possible to decide whether 𝔊𝔖𝔗, here and in 5,12, had, or had not, the suffix in their texts.

(9) דֶּתְכוֹן after הֵיא without *Dag. lene*, but always with long *â* as in Persian *dâta*. The דְּתִכוֹן retained by SIEGFR.-STADE, against BÄR and GINSBURG, must therefore be rejected; *cf.* KAUTZSCH, § 64,3.

The Hithpa'el of the Q^{e}rê is preferable, since the reflexive is better adapted than the Haf'el of the K^{e}thîb to express the sense *reach a decision, undertake.* True, BÄR prefers to pronounce הִזְּמְנָתוּן, instead of the usual K^{e}thîb הַזְמַנְתּוּן, also read by STRACK as הַזְמְנָתוּן, as though ת were assimilated (OLSH. § 268); but the appeal to הוגיו (Is. 1,16) hardly warrants the doing away with the Haf'el. BUHL

Digitized by Google

2 (*Gesen.*[12]) rejects the Haf'el, but reads as K^{e}thîb the Hithpe. הִזְמַנְתּוּן, like the Q^{e}rê הִזְדַּמְנְתּוּן, beside which GINSB. offers also as Q^{e}rê the הִזְדַּמְנְתּוּן accepted by BÄR. *Cf.* KAUTZSCH, §§ 32,2,a; 33,2,a.

(10) For איתי or אתי, see the note on 3,18.

BEHRM. explains יוכל as a simple slip of the pen for the Aram. יְכֵל, which occurs in 3,29. It is true that the Heb. form תוכל, which in 5,16 appears twice as K^{e}thîb, is altered by the Q^{e}re to תְּכוּל; but in 2,10 we have a Hebraism tolerated by 𝔐; *cf.* BEVAN, *l. c.*, p. 39, and STRACK, § 12,g.

(12) KAUTZSCH, SIEGFR.-STADE, and STRACK take no exception to the verb בְּנַם. There are certainly no incompatible consonants in it as in the alleged Hebrew נְלָה (Is. 33,1). BEHRM., however, will not admit the stem. He regards as a better reading the Targumic נסס *to be sad* or *displeased* [*cf.* Assyr. *nasâsu* 'to lament,' ZIMMERN, *Busspsalmen*, p. 93; DELITZSCH, *Proleg.*, p. 64]. The Biblical ἅπαξ λεγόμενον בנם has no support in the cognate languages, and was brought in question as early as the tenth century of our era by Dunash ben-Labrat; but we can hardly believe that the passages with בנם in the Targums should all be based on the erroneous assumption of a Biblical-Aramaic stem found only in our passage. Yet the existence of the supposed root אזד *abiit* (*cf.* v. 5) was, according to LEVY'S NHWB, undoubtedly only artificial.

(13) Read, with THEILE, GINSBURG, and STRACK, מתקטלין (*cf.* v. 14), against BÄR, who writes ט without *Dagesh*.

(16) MARTI thinks that חלמא has dropped out before ומשרא; but ו must mean here as often *und zwar* (KAUTZSCH, § 69,1); *cf.* the notes on 1,2^{b} (p. 14, l. 20) and on 4,6.

(22) The K^{e}thîb, which would read וּנְהַיְרָא is altered by the Q^{e}rê to וּנְהוֹרָא; but *cf.* נְהִירוּ with virtual sharpening of the ה (5,11.14), and the analogy of Syriac (KAUTZSCH, § 16 end) which BEHRM. applies. NÖLDEKE in his review of MARTI'S *Porta* (*Liter. Centralblatt*, 1896, No. 19) thinks that the Q^{e}rê is right.

𝔐 שְׁרָא. STRACK states: "DE GOEJE conicit שְׁרָא." This pronunciation, as part. act. seems to me preferable. GESEN. (*Thes.*) compares Syr. ܫܪܐ, Samar. שרא *devertit, habitavit, castra posuit* and καταλύειν *devertere*, Arab. حلّ); [*cf.* BERNSTEIN'S *Lex. Syr. Chrest. Kirsch.* p. 545^{a}]. NÖLDEKE remarks, against MARTI who follows DE GOEJE, that from the Syriac point of view שְׁרָא is not exceptional.

(23) To יְהַבַת corresponds only תְּקַפַת 4,19 (*cf.* KAUTZSCH, § 25,c). Elsewhere, 𝔐 retains the unaccented final *â*; *cf.* v. 47; 5,22; 6,13.14. Against the rejection of the vowel we have evidence also in the occasional insertion of a vowel-letter (v. 41; 5,27), and likewise in the analogy of the K^{e}thîb אנתה (see on v. 29) and the ל״א verbs (KAUTZSCH, § 47,d).

(24) MARTI would delete אֱוִל, because it is not expressed in 𝔊Θ, but this argument is not valid, as the word is quite unnecessary in this context, so far as the sense is concerned. BEHRMANN does not consider the word a gloss.

(25) The די after גבר is deleted by GINSBURG and MARTI because it is not attested by all MSS. If they are right the little word would occur but thrice in this verse.

(28) MARTI thinks that וחזוי ראשך על משכבך is, perhaps, an interpolation; but there is no cogent reason for considering the words a gloss, either here or 7,1.

(29) Here and in vv. 31.37.38; 3,10; 4,19; 5,13.18.22; 6,17.21 the K^{e}thîb, which reads אַנְתָה, is shortened to the Q^{e}rê אַנְתְּ. KAUTZSCH rightly remarks (§ 18, note) that the final *â* must still have been pronounced when the Bibl. Aram. texts were written.

(33) Here and in vv. 41.42, and also 7,8.19, the ending הון, which appears in the K^{e}thîb, and serves for both genders, is replaced in the Q^{e}rê by the feminine suffix הֵין, for which NORZI writes הֶן; see in KAUTZSCH, besides § 53,2, note a, also p. 165, [and *cf. Johns Hopkins University Circulars*, No. 114, July 1894,

Digitized by Google

2 p. 118b; D. H. MÜLLER, *Sendschirli*, p. 50]. MARTI (§ 24,b) thinks the Qᵉrê correct (contrast NÖLDEKE, *Lit. Centralbl.* 1896, 703); STRACK refers to S. LANDAUER's *Studien zu Merx's Chrest. Targum.* in *Zeitschrift für Assyriologie*, 1888, p. 276.

(34) The proposal to insert here, with 𝔊Θ, מִמּוּרָא from v. 45 before הִתְגַּוָּרַת does not commend itself. The insertion of ἐξ ὄρους, which REUSS still adduces as an explanation, does away with the atmosphere of mystery in the expression. Moreover, *mountain* accords badly with the close of v. 35, where the Great Mountain signifies the Messianic Kingdom, which spreads from Zion as its centre (Is. 2,2; ψ 87) over the whole earth. It is much more likely that ממורא is superfluous in v. 45 also. As has been pointed out by BEHRM., it can only be taken as an addition to the picture, and not as pointing to Mount Zion. It may therefore have crept by error from v. 35 into v. 45.

(35a) As to דַּקּוּ, *cf.* KAUTZSCH, § 46,3,a.

The addition *of the fish of the sea*, which 𝔊 has in v. 38 (but not Θ according to SWETE) is not a happy one. It is one of the numerous evidences of carelessness and arbitrary procedure, which impair the critical value of these oldest translations. Even in passages where the readings of the Versions yield a better sense (as *e. g.* in vv. 35.45, in the order of the metals) it is, therefore, hard to decide, whether 𝔊Θ with their smoother reading present the original text, or whether we must not rather attribute some slight roughnesses to the author of the Book himself. In vv. 33.34 the iron must, of course, come before the clay; but in point of sense it would be more exact if in vv. 35.45 the clay were put first. In 𝔊 it is so placed only in v. 45; in Θ in v. 35 also. Although I have here followed Θ, I have not regarded the changing order, which appears in 5,4.23, as a reason for altering the text. Elsewhere also (*cf.* Jer. 10,4), silver is mentioned before gold [*cf.* DELITZSCH's *Assyr. Handwörterbuch*, pp. 292.345 *sub xurâçu, kaspu*], and so the author might easily depart in v. 23 from v. 4 and v. 2. Thus 𝔗 also in v. 23 gives silver the first place, Θ gold, while 𝔊 entirely avoids the specific enumeration of the metals.

(35b) BÄR follows the best authorities in writing חֲסַת, חֲוַת, חֲלַאת; in fact חֲסַת appears in his text even in v. 34. GINSB. gives the same pronunciations, only he writes חֲלַאת. Since we can scarcely think of the strong form חֲלַאַת, decided preference should be given to חֲלַאת. Notwithstanding the vacillation of 𝔐, it would appear, according to KAUTZSCH, § 47,c and STRACK, § 16,k, that *â* should be written *everywhere* in the third sing. fem. perf. of ל״א or ל״ה verbs; *cf.* also KAUTZSCH, § 47,g,1,a and MARTI, § 67,a & n.

(36) The *Textkrit. Vorarbeiten zu einer Erkl. des B. Dan.*, which MAX LÖHR has begun to publish in STADE's ZAT (1895, pp. 75ff., *cf.* p. 90; also pp. 193ff.; 1896, pp. 17ff.) investigate the text of the *Cod. Chisianus* and of the Hexaplar Syriac, in order to recover the genuine 𝔊 text of Daniel in the greatest possible purity. This results for v. 36 in the addition of αὐτοῦ to τὴν κρίσιν δέ, as offered by SWETE (Vol. iii, p. 508).

(38) To the Kᵉthîb דָּאָרִין (*cf.* v. 31 קָאֵם) we find attached here and in 3,31; 6,26 the Qᵉrê דָּיְרִין, while in 7,16 the change of the א to י fails to appear in קָאֲמַיָּא; see KAUTZSCH, § 11,1,c. [*Cf.* DELITZSCH-HAUPT, *Beitr. z. Assyr.* i, 489].

(39) The Kᵉthîb אַרְעָא, which should not be confounded with the final word of the verse, would have to be construed as a fem. adj. (SIEGFR.-STADE, BEHRM.), but is satisfactorily replaced by the adverbial Qᵉrê אַרְעַ.

In agreement with the change of י to א noted in v. 5, the Kᵉthîb תְּלִיתָיָא is accompanied by the Qᵉrê תְּלִיתָאָה, while the א at the end of the word is replaced by the (perhaps more ancient) ה, in order that two Alephs may not come together; [*cf.* WRIGHT-DE GOEJE³, § 179, remark a].

Digitized by Google

2 (40) As in v. 39, the Qᵉrê וְרַבִּיעָאָה corresponds to the Kᵉthîb וְרַבִּיעָיָא; so, too, *e. g.* in 3,25.26.32; 7,7.23. [*Cf.* ZA ii, 275,2].

KAUTZSCH-MARTI think that the context requires the connection, against the accents, of כל אלין with what follows; they also regard the three words וכפרזלא די מרעע, which are wanting in Θ, as a gloss, being rendered suspicious by the *Waw* of the apodosis. But Θ certainly had these words before him though they may not be expressed in his free translation. This is clearly proved by the older text of 𝔊, καὶ ὡς ὁ σίδηρος πᾶν δένδρον ἐκκόπτων, apart from the confusion of אִיל (so often written defectively; *cf.* v. 44) with אִילָן (*cf.* 4,7). The obscurity of כָּל־אִלֵּין does not justify us in changing the text, whether these words be understood of the three metals named, or connected, in opposition to the accents, with what follows, and interpreted as relating to the first three kingdoms. The so-called ו of the apodosis (KAUTZSCH, § 69,1), which BEHRM. erroneously assumes in 7,20, is here out of the question; it would be better to compare LUTHER's rendering of the ו in ψ 90,17 by *ja*.

(43) As in v. 41 the Qᵉrê begins the verse with ודי; MARTI, however, now prefers the Kᵉthîb omitting the superfluous ו (contrast his translation in KAUTZSCH's AT).

(44) According to KAUTZSCH-MARTI we should read, with Θ, מַלְכוּתָה, in order to obtain the sense expressed by 𝔐 through the *stat. emph.*; see on v. 7. In point of sense, 𝔊 αὕτη ἡ βασιλεία, and Θ, ἡ βασιλεία αὐτοῦ, agree; the translator, however, is met by a difficulty in the fact that in the same verse מַלְכוּ means *kingdom*, both in the sense of *territory subject to a king*, and also in that of *royal authority, sovereign power*. Whether the word in question be interpreted according to 6,27 as *Kingdom of God*, or as *dominion of the kingdom*, the tradition, which by the *Rapheh* over the ה excludes both masc. and fem. suffixes, is needlessly contradicted.

(45) As to מְמוּרָא, see above on v. 34; and for the placing, on the authority of 𝔊, of חספא after הַדְקַת, (*cf.* KAUTZSCH, § 46,3,b), see on v. 35. The codices collated by STRACK read ומהימן, with קָמֵץ; for this vocalization, STRACK refers to 6,5 and to G. DALMAN's *Gramm.* p. 258. For the meaning of מהימן, *cf.* BEVAN's note in MARTI, p. 52*.

(49) For עבידתא, *cf.* STRACK, *Abriss*, p. 13*. We must either read, with MARTI (§ 72,c), הּ; or, with KAUTZSCH (§§ 9, note 4,c; 16,4), *Dagesh lene* without Metheg; *cf. supra* v. 20 גבורתא.

3 (1) Although in 𝔐 the date is wanting both here and in the next section (vv. 31 ff.), Θ has retained here the *eighteenth year* of the king, which is given by 𝔊 both in the present passage and in 4,1, omitting, however, the further embellishments of 𝔊.

(2.3) GRÄTZ proposed to alter גדבריא to הדבריא, which we first read in v. 24; LAGARDE attempted to explain גדבריא as a transcriptional error for the following official title רתבריא, suggesting that גדבריא should be struck out as an erroneous repetition. Neither explanation is quite satisfactory. If we disregard the words *and all (other) officials of the provinces*, which at once conclude and sum up, we read of seven classes of officials in 𝔐, while in 𝔊Θ there are only six. But we do not need to reduce the seven to six, because in v. 5 only six kinds of musical instruments are enumerated. Contrariwise, the usual triad of designations of peoples, which Θ, following 𝔐, reproduces in v. 4, has been made by 𝔊 a four-fold group: ἔθνη καὶ χῶραι, λαοὶ καὶ γλῶσσαι.

MARTI, too, would emend 𝔐 גדריא in vv. 2.3; but according to his authority, Dr. ANDREAS (p. 57*), this word is merely a different adaptation of גזבריא *treasurer*. For the many new explanations suggested by ANDREAS, we must refer the reader to the Glossary appended to MARTI's book in the *Porta* series. It

Digitized by Google

3 might be well to add, however, that Dr. ANDREAS treats 𝔐 very freely; he would read *e. g.* דנפתיא instead of תפתיא &c.

It is hard to conceive why MARTI considers the last four words, רי הקים נבוכדנצר מלכא, not original in v. 2. It seems to me we are not justified in assuming a gloss, but if we are inclined to resort to that expedient it would seem easier to find a gloss in v. 3, owing to the repetition in v. 3^a and 3^b.

(5) In vv. 5.7.10.15 קִיתָרס (Greek κίθαρις), which BÄR would pronounce קִיתָרס, GINSB. קִיתָרס or קִיתָרס, is improperly changed by the Q^{e}rê into the usual Targumic form קַתָרס.

(6) The pronunciation פָן, preferred by BÄR, following the Masorah, instead of the פַן adopted by GINSB. and STRACK, is open to serious doubts (see KAUTZSCH, § 22,1). MARTI, on the other hand, thinks (§ 27,b, note) that פָן, which is not found in the early editions, must be explained as a kind of pausal lengthening. He is of the opinion, therefore, that the vocalization is based on accurate tradition.

Instead of שְׁעָתָא or שְׁעָתָה of the Received Text, BÄR and GINSB., following the best evidence, write שַׁעֲתָא or שַׁעֲתָה; but שָׁעָה in 4,16, as well as the cognate forms in both Syriac and Arabic, points to an *â* in the first syllable (*cf.* KAUTZSCH, § 56,a,β,2, at the end) in the present passage as well as in v. 15; 4,30; 5,5. The *ă* of 𝔐 appears to be incorrect. *Cf.* also GES.-BUHL^{12}. STRACK points throughout שַׁעֲתָא with *ă*, adding, however, that שָׁ, with *â*, is given by the *Codex Jemenensis* in 4,30; 5,5 and by the *Codex Derenburgii* in 3,6.15; 5,5. *Cf.* MARTI's Glossary, p. 87.

(7) The וסומפניה, which stands in vv. 5.10.15, has here probably dropped out by oversight, although it is true that it is also wanting in 𝔊. This term for the bag-pipe is unquestionably taken from the Greek, but both its spelling and its exact meaning are doubtful. The Masorah reads סומ' in all three passages, the K^{e}thîb in v. 10, however, gives סי'. Against the usual derivation from συμφωνία (KAUTZSCH, § 64,4), the objection has been raised by BEHRMANN that the Greek word does not denote a musical instrument, and that it would be easier to derive סיפניה from σίφων=*reed*. He points to the Syriac ܣܝܦܘܢܝܐ [FRÄNKEL, *Aram. Fremdwörter*, p. 277] in support of סיפניה as the older form of the Aram. word, and derives it direct from σιφώνια. If he be right in comparing the Mandaic שאמביביא for שביבא in 3,22, so far as the insertion of the *m* is concerned [*cf.* NÖLDEKE, *Mand. Gr.* p. 76,3; DELITZSCH, *Assyr. Gr.* § 52], then the K^{e}thîb in v. 10 would probably be sounded וְסִיפַנְיָה; but BÄR and GINSB. write ה with Dagesh.

סומפניה is omitted by 𝔊 in vv. 7 and 10, by Θ also in v. 5. MARTI, therefore, thinks (*Glossary*, p. 74) that the word has been inserted in v. 10 by a later scribe, especially as סִיפַנְיָה resembles the later Syriac form. This view, however, is not probable. DRIVER, *Introduction*^{5}, p. 470, n. 3 remarks, The form סיפוניא in 3,10 is remarkably illustrated by ספון = σύμφωνοι, in the sense *agreed*, in the great bilingual inscription from Palmyra of A. D. 137 (ZDMG '83, p. 569; '88, p. 412); *cf.* post-Biblical Heb. סימפון, *i. e.* σύμφωνον *agreement*. BEHRMANN needlessly resorts to an imaginary Greek form σιφώνια (see the German edition of DRIVER's work, translated by ROTHSTEIN, Berlin, 1896, p. 538).

(12) As KAUTZSCH (§ 61,6) rightly observes, the K^{e}thîb יְהוּדָאִין (*cf.* v. 8 כַּשְׂדָאִין) is preferable to the Q^{e}rê יְהוּדָאִין; see on 2,5.

(12.18) The K^{e}thîb is wrong in requiring the plural, which, according to GINSB., would be לָאלָהַיִךְ; but the Q^{e}rê cannot be adduced as evidence for the sing., because the Masorah everywhere strikes out the י of the plur.; see on 2,4^b.

(13) The alteration of the passive form הֵיתַיוּ to the Haf'el הַיְתִיו (5,3) does not commend itself; for the הַיתִית of 6,18, formed similarly (*cf.* KAUTZSCH, § 47, at the end) with short *a*, can, according to the context, be nothing else but a passive. According to KAUTZSCH (§ 41, at the end), no satisfactory explanation of these

Digitized by Google

3 peculiar passive forms has as yet been attained. BEHRM. (pp. vii f.) suggests a Hittaf'al of אתא, referring to 𝔗ᴼ Gen. 33,11. Also STRACK (§ 12,b) mentions אִתַּיְתִיאַת of 𝔗ᴼ, citing G. DALMAN's valuable *Grammatik des jüdisch-palästinischen Aramäisch*, Leipzig, 1894, p. 299. STRACK, however, prefers to explain the form as Hof'al, as suggested to him by J. BARTH (*hiythayith = huythayith*; *cf.* יִסַּף Ex. 30,32; [יִסַּךְ, however, is merely a transcriptional error for יוסך; so 𝔖]. WELLH. has a simpler view. He remarks in the Berlin *Deutsche Lit.-Zeit.*, 1887, No. 27, col. 968: "There is no objection to considering the Aram. passive perfects קְטִיל and הֵיתֵי as new forms developed from the participle. Of necessity, the מְ of מְהֵיתֵי would have to be dropped in the perfect." *Cf.* MARTI, §§ 60,b; 64,l.

(14) Instead of BÄR's and GINSB.'s reading הַדָּרְגָא, it is better to read הַאֻזְרָא with ה *interrogativum* (KAUTZSCH, § 67,2). Yet as the reference to the Heb. בְּאֻזְנֵיהּ Num. 35,20 is doubtful (KAUTZSCH, § 67,4), it would seem easier to emend ע to א, with BEVAN and BEHRM., following 2,5.8. But it need not be inferred, with STRACK, that Θ, who replaces the inappropriate Διὰ τί of 𝔊 with Εἰ ἀληθῶς, so much better suited to the context, or 𝔖 who follows Θ, were aware of this emendation of the text, or actually read the Persian אֻזְרָא.

(15) For the מָן preferred by BÄR, but not by GINSB., see on v. 6. BÄR and STRACK rightly read the last word of v. 15: יָדַי (*cf.* v. 17), though GINSB. and MARTI have יְדַי.

(16) The accent *Athnach* should be carried one word forward. 𝔊 rightly begins the address (*cf.* v. 9) with מלכא, which through a transcriptional error has dropped out of 𝔐, and is wanting even in Θ; *cf.* ψ 42,7 the first word, after the refrain in v. 6, also read correctly by BÄTHGEN.

Instead of the adjective חֲשָׁחִין, KAUTZSCH, § 58,2,e reads, with BÄR and STRACK, the participle חֲשָׁחִין.

(18) From the Kᵉthîb אִיתַיְנָא, the Qᵉrê has made אִיתֵנָא, eliding the plural י; see on 2,4ᵇ. According to BÄR (*ad* 2,10), whose view has been accepted by GES.-BUHL¹², the first syllable is written *plene* only before suffixes; in all other cases the Masorah requires אִתַּי instead of the אִיתַי given by the Received Text, which GINSB. and STRACK, under a different estimate of the tradition, adopt even where there is no suffix.

(19) The Qᵉrê אִשְׁתַּנִּי is superfluous, since the plural of the Kᵉthîb, as in Hebrew, occasions no difficulty; only, we should not pronounce, with BÄR, אִשְׁתַּנּוּ (so, too, GINSB. who adds also אִשְׁתְּ), but, with BEHRM., אִשְׁתַּנִּוּ or אִשְׁתַּנִּיו.

(21) The Qᵉrê פְּמִשַּׁיהוֹן, which in the Oriental or Babylonian texts is also the Kᵉthîb (BÄR, p. 90), has *Dagesh dirimens*. The Kᵉthîb is not to be pronounced פְּמִישַׁי (BÄR, p. 96), but פְּמִשַּׁיהוֹן. GINSB. gives both these forms as the Kᵉthîb of the Occidental or Palestinian texts.

(23) NORZI writes תְּלָתְהוֹן, while BÄR and GINSB. as well as STRACK and MARTI require תְּלָתֵהוֹן; תְּלָתְהוֹן would seem to be more correct; *cf.* KAUTZSCH, § 65,1, note 1.

For the apocryphal addition found in 𝔊 after v. 23, *cf.* BEHRM., p. xxix, and § 5 of the article on *Daniel* by the present writer in the *Dictionary of the Bible* edited by CHEYNE. Those 67 verses appear to be of purely Greek origin; at any rate they never found their way into 𝔐, though they were taken up from 𝔊 into other Versions.

(25) In this verse, unlike 3,26, we should give the preference, with LÖHR (ZAT '95, p. 85), to the *Codex Chisianus* over the Hexaplar Syriac, whose ܗܠܟ ܒܓܘ follows the καὶ περιπατοῦντας of Θ, while 𝔐 and the *Chisianus*, which represents 𝔊, have not the objectionable conjunction before the participle. Moreover, the Masoretic pronunciation as a Haf'el participle would seem less acceptable than that of the Piel participle (מְהַלְכִין; *cf.* 4,26); so, too, in 4,34.

STRACK points, with BÄR (p. 71) and GES.-BUHL¹², both here and in 6,24, חֶבָל

3 following KAUTZSCH, § 57,a,α. SIEGFR.-STADE, on the other hand, read חֲבַל in both passages, while THEILE and GINSB. give חֲבַל in 3,25, but in 6,24: חֲבָל.

(27.28) The singular form וְשַׁמְהוֹן, preferred by the Q^erê in both verses, is inadmissible. The K^ethîb וְשַׁמַיהוֹן is perfectly unexceptionable. The Q^erê is a pedantic inference drawn from רֵאשָׁהוֹן by the Palestinian scribes only (BÄR, p. 90).

(29) The Q^erê, following 6,5, reads שְׁלִו *error*. Although KAUTZSCH (§ 61,4,b) still regards the K^ethîb שלה as a transcriptional error, it might be the equivalent of שְׁאֵלָה; *cf.* 4,14. The K^ethîb, for which GINSB. gives the three pronunciations mentioned below, was probably read שְׁלָה (HITZIG, BEVAN). Hence, it should neither be pronounced, with BÄR, שְׁלָה, nor, with KAUTZSCH and BEHRM., שְׁלָה, as if on a parity with שְׁעָה. Instead of resorting to a supposititious parallel form of שְׁלִו, it is much simpler, surely, to assume contraction (*cf.* 4,16.34, and KAUTZSCH, § 11,3,b). An analogous case, pointed out by HITZIG, would be the Heb. שְׁלָה in 1 S. 1,17. MARTI thinks that the א had been omitted by the scribe, and subsequently added between the lines; afterwards, perhaps, it was joined to נְגוֹ; *cf.* v. 28.

(31) A date is also wanting before the fifth and sixth of the ten sections of our Book; yet EWALD, resting on the fancies of 𝔊, whose arbitrariness in Dan. 3-6 certainly passes all bounds, felt justified (*Proph.*² iii, pp. 364.367 f.) in supplying the following sentence before v. 31: *In the twenty-eighth year of the reign of King Nebuchadnezzar, King Nebuchadnezzar wrote thus to all the peoples, nations, and tongues that dwell upon the whole earth.*

4 (1) Θ omits the date, favored here, but not in 3,31, by 𝔊; and, in spite of 3,1, pays no attention to the words Ἔτους ὀκτωκαιδεκάτου τῆς βασιλείας Ναβ. εἶπεν.

BÄR and STRACK read גְּבָיְתִי, but GINSBURG and MARTI (§ 76,c) seem to be right in preferring גְּבִיתִי, which is much better attested.

(4) In place of the K^ethîb עֲלַיִן, the Q^erê prefers, here and in 5,8, עִלַּיִן. For the frequent occurrence of uncontracted forms (5,10), *cf.* BEVAN and BEHRM. *ad loc.*, also DALMAN, pp. 272.274.

(5) We should perhaps, with J. D. MICHAELIS, pronounce וְעֹד instead of 𝔐 וְעַד. The sense *yet another* (*cf.* 2,11; Gen. 37,9; Deut. 19,9), also preferred by BEVAN, seems easier than *until at last*, or *until (as) the last*. The reading of the Q^erê אֲחֳרָן, which occurs *e. g.* 2,11.44, is clear, and the K^ethîb appears to be nothing but a different pronunciation of the same; [*cf.* Syr. ܐܚܪܝܢ, plur. ܐܚܪܢܝܢ, NÖLDEKE, *Syr. Gramm.* § 46 and p. 85 below; *Mand. Gr.* §§ 118.149; *Neusyr. Gr.* p. 107, n. 1 (בחרין *Baḥrên* for *Baḥrân*, *cf.* בחראני); HAUPT, *The Assyrian E-vowel*, p. 17, n. 1. BARTH's objections, *Nominalbildung*, p. 319, are not valid]. SIEGFR.-STADE, however, reject the reading אֲחֳרִין adopted by KAUTZSCH (§ 61, 3,a) and BUHL (Gesen.¹²), retaining the sense *until the last*, or *at last*, just as BUHL, who compares in Hebrew 1 S. 1,22. The Heb. אַחֲרִית (Job 19,25) = *last* has, of course, nothing to do with this. BEHRM. prefers, with SIEGFR.-STADE as well as BÄR and GINSB., the K^ethîb אֲחֳרִין, regarding the most generally accepted sense *at last* as impossible; but his own explanation of the K^ethîb, taking it either as sing. or plur., is certainly not unexceptionable. However, the translation *And in addition to others, besides others*, is less probable than that grounded on Ezra 4,21 (עד for עד די), viz. *until another*; for in addition to Θ, ἕως ἦλθεν Δανιηλ, 𝔖 have ἕως οὗ ἕτερος εἰσῆλθεν ἐνώπιόν μου Δανιηλ. MARTI (§ 98) translates ועד *then at last* (*da nun endlich*). In אחרין, which he reads אֲחֳרִין, he sees (§ 94,b) an adverb with the meaning *at last*, comparing Arab. بعدين (*ba'dain*) *afterwards*. This explanation appears to be as hazardous as his theory regarding כְּלַחֲבַל: he thinks (§ 95,d) that it should be written as one word, a compound of לַחֲבַל and כְּ (*cf.*, however, Prov. 24,12.29). I am surprised to find

Digitized by Google

4 that NÖLDEKE (*Lit. Centralbl.* 1896, col. 703) calls this explanation of MARTI's *einen hübschen Fund.* NÖLDEKE considers the common comparison of כל קבל די with *alldieweil* impossible. But if MARTI's view were correct, 𝔐 would have had to write in Prov. 24,12 פָּעָלוֹ instead of פָּעָלוֹ.

(6) MARTI, both in KAUTZSCH's *Beilagen* and in his *Porta*, p. 26*, follows Θ, and inserts שְׁמַע before חזוי, as though this word were indispensable to the context; he thinks that mistaken imitation of c. 2, where Daniel must guess the dream itself, may well have led to the omission. But the ἄκουσον added by Θ is of no more value than the date in 3,1 (*cf.* BEHRM., p. xxxii, 2). The explanatory ו before משרה, which is of frequent occurrence in the Book of Daniel, means *that is*, or *namely* (German *und zwar*), as *e. g.* in 2,16.18; 4,10.22; 7,20; 8,10.

GIESEBRECHT, *Gött. gel. Anz.* 1895, p. 598, proposes to read אֲחֵנָא instead of חזוי. He points to the elision of the א in 8,8, and makes the ingenious remark that משרה presupposes only the singular form חלמי, and in the Book of Daniel only לילית or ראשי are met with after חזוי. His emendation, however, would seem to be unnecessary.

(8.17) As the words חזוי, and חזה (v. 7), and חזית (v. 17) occur in the immediate context, it is natural to derive the obscure חָוְתָהּ from חזה = *behold* (v. 20), and to render it *appearance* (with SIEGFR.-STADE and KAUTZSCH, § 55 end, or § 61,4,b, note), although the form is doubtful. In both passages 𝔙 has *aspectus*, without the divergence in v. 17 from 𝔐 which appears in KAUTZSCH (*Beilagen*), who supplies סוף between לְ and כָּל against the evidence of Θ. In 𝔊 we find in v. 8 the double translation ὄρασις and κύτος (Θ, κύτος only); in v. 17, on the contrary, ὄρασις only (Θ, κύτος). In addition to the statement of the height of the tree, some expression for its breadth seems to be called for; therefore Θ reads κύτος and LUTHER: *breitete sich aus bis* (= *spread itself out unto*; *cf.* HITZIG's *Umfang* = *circumference* and EWALD's *Umkreis* = *circuit*), though these renderings are, perhaps, merely inferred from the context. But when HITZIG and even GES.-BUHL[12] combine חזות with Arabic حوز *surface*, we cannot help thinking how RENAN compared the Arabic lexicon to chaos, for in it *avec un peu de bonne volonté on peut trouver tout ce que l'on désire.* It is better in such a case to fall back, with BEHRM., on the emendation חָזוֹרָהּ = *its compass*, although חזור is generally used in the Targums as an adverb, and, when doubled, corresponds to the Hebrew סביב. KAUTZSCH (*Die Heil. Schrift des AT*, p. 894) has shrunk from translating חזותה, and remarks upon it: "Literally: *its appearance.* Probably the text is corrupt; we should expect: *its branches* or the like." The spreading of the *boughs* (ὄσθοι) which we find in the *Graecus Venetus* is guesswork (*cf.* GES., *Thes.*) just as 𝔊's οἱ κλάδοι αὐτοῦ τῷ μήκει ὡς σταδίων τριάκοντα. Pure conjecture, however, obtains its philological justification through the following ingenious emendation of the text. HAUPT proposes to let the words חָזוֹתָהּ and עָפְיָהּ in vv. 8f. and 17f. change places, so that the text would read: ורומה ימטא לשמיא ועפיה[1] נלמסוף[3] כל[5] ארעא:[4] חזותה שפיר ואבבה שגיא *its height reached unto heaven, and its foliage to the end of the whole earth. Its appearance was fair, and its fruit abundant.* חזות would then correspond to the Heb. מַרְאֶה in Gen. 2,9, where similarly the appearance is mentioned before the fruit (נחמד למראה וטוב למאכל *pleasant to look at and good to eat*).

(9) Instead of the K^ethîb יְרוּן, the Q^erê, following v. 18, prefers the fem. form יְרוּנָן, but needlessly.

(11) 𝔐 does not point here תְּחוֹתוֹהִי, but תַּחְתּוֹהִי. STRACK keeps the traditional reading; MARTI, however, rejects תַּחְתּוֹהִי as a Hebraism. In view of vv. 9.18; 7,28; Jer. 10,11 NÖLDEKE remarks that תְּחוֹתוֹהִי would seem to be preferable, adding that he has met occasionally in Syriac *taḥtai* as a preposition, but always without personal suffixes (*Gött. gel. Anz.* 1884, p. 1015).

Digitized by Google

4 (12.20.23) With KAUTZSCH, § 59,c, we should pronounce עֻקַּר, following the Syriac form, instead of 𝔐 עִקַּר; *cf.* 7,9 חִוְּרוּ. Both GINSBURG and STRACK, however, point עִקַּר.

(12.20) BEHRM. regards ברתאא די ברא as a gloss intended to paraphrase, in better Aramaic, the expression בעשב ארעא, not only in v. 12, where בעשב ארעא after חלקה closes the verse, but also in v. 20, where these two words are wanting after חלקה. But עשב (*cf.* vv. 22.29.30; 5,21) would need no paraphrasing, and the text supported by Θ employs the synonymous expressions in such a way that they designate primarily the *dwelling*, and only in the second instance, *food*. After the band of iron and brass had been mentioned, which might naturally suggest an enclosed space, the reference to green fields would seem in place. The assumption of a gloss is as needless here as in 6,5. NÖLDEKE rightly considers it strange that the same mistake should occur twice.

(13.14) The Qᵉrê seems to be right in reading אֱנָשָׁא (as *e. g.* in 2,43; 4,22.29) instead of the Kᵉthîb אֲנוֹשָׁא, although in the Nabatean inscriptions אנוש occurs instead of אנש. NÖLDEKE decides against MARTI in favor of the Kᵉthîb.

(14) עד דברת appears to be a transcriptional error for על דברת; *cf.* 2,30. Notwithstanding KAUTZSCH, § 69,10, BEHRM. rejects the emendation, and holds that as על ד׳ designates purpose, so עד ד׳ designates result (*so that*); still the assumption of an assimilation of the ל (KAUTZSCH, § 11,2) seems more natural.

Although in v. 14 the Heb. plural form אנשים (but *cf.* 7,10) is recognized by 𝔐 (see on 2,10), KAUTZSCH (§ 51,2) and BEHRM. are probably right in refusing to ascribe the Hebrew plural ending to the author. They believe it to be due to the thoughtlessness of a copyist. In that case, the collective singular אֱנָשָׁא, which is used elsewhere in the Book, would be the original reading here also. In 7,10, instead of the Kᵉthîb אֱלָפִים, we should take the Qᵉrê אַלְפִין.

The Kᵉthîb replaced by the Qᵉrê עֲלַהּ should not be pronounced, with BÄR, עֲלַיהּ, but *'alaih*; see on 2,4ᵇ. GINSBURG writes: עֲלַיהּ או עֲלַיהּ כתיב. A similar case with this same suffix occurs again in 5,21; 7,4.5.6.7.8.19.20.

(15.16) Qᵉrê needlessly (this is also MARTI's opinion) פשרה instead of פשרא; *cf.* 5,8, and see on 2,7.

(16.21) The Kᵉthîb מָרְאֵי is contracted by the Qᵉrê to מָרֵי; *cf.* KAUTZSCH, § 11,3,b, and DRIVER-ROTHSTEIN, *Einleitung*, p. 540 [English edition, p. 472], where illustrations from Nabatean inscriptions are given in which, as BEVAN remarks, א retained its consonantal sound.

(19) There is a gross error involved in the Qᵉrê רְבַת instead of the Kᵉthîb רְבִיתָ or, as BÄR prefers and GINSB. allows, רְבֵיתָ. The Qᵉrê might pass, at best, as an erroneous form (see on 2,35ᵇ) for רָבָת, *i. e.* third pers. sing. fem. But the context here requires the second pers. sing. masc., and this cannot (BÄR, p. 72 notwithstanding) be used in abbreviated form after the analogy of יְהַבְתְּ (see on 2,23), but occurs in ל״א verbs (*cf.* KAUTZSCH, § 47,d) only with the unabbreviated affformative ending תָ, or even תָה; *cf.* 2,31.

(21) The Qᵉrê is right in reading מָטָת, as the Kᵉthîb can be nothing but a mere transcriptional error, (KAUTZSCH, § 47,g,1,a), though BÄR and GINSB. attempt to pronounce it מְטָת.

(24) KAUTZSCH (§ 57,a,β) explains the Qᵉrê as a singular, BEHRM. as a plural; both, however, are agreed that the Kᵉthîb, which, with BÄR, they pronounce חֲסָךְ, is a singular. HITZIG and BEVAN see in the Kᵉthîb, which stands for חסיך, a plural of חָסִי. As the context unquestionably requires a plural form, we must probably explain both Kᵉthîb and Qᵉrê as plurals, and as such GINSB.'s reading of the Kᵉthîb חֲסִיךְ, for which he gives as Qᵉrê חֲסָךְ, is no doubt intended.

BÄR, GINSBURG, STRACK, and MARTI read וַעֲוָיָתְךָ (KAUTZSCH, § 56,a,β,2). This form is better attested than וַעֲוָיָתְךָ which can hardly be intended as singular (MARTI, § 76,i).

Digitized by Google

4 For עֲנָיָן, accented on the *ultima*, not on the penult, *cf.* KAUTZSCH, §§ 15,a; 57,a,β; contrast GES.-BUHL[12].

(27) BÄR (pp. 73.92) and GINSB. write, with Ben-Asher, בְּנִיתָה. In spite of the good evidence in support of this strange form, בְּנִיתָה is to be preferred, following Ben-Naphtali; *cf.* KAUTZSCH, § 15,e and STRACK's *Cod. Erfurtensis* and *Cod. Jemenensis*.

BÄR and GINSB. rightly read תְּקֻף instead of the Received Text תְּקֻף; *cf.* KAUTZSCH, § 57,a,α.

(30) 𝔊 has only the comparison with the eagle and the lion, Θ only that with the lion and the birds, and in inverted order; both are needless departures from 𝔐.

(31) The בָּרְכַת, read by BÄR and GINSB. without Metheg, should be written בָּרְכַת or, with STRACK, בָּרְכַת; *cf.* KAUTZSCH, § 9 end.

(32) This verse is taken even by Θ (ὡς οὐδὲν ἐλογίσθησαν) and 𝔖 in such a way (כלה = כלא) that the negative particle would stand as a pure substantive — a unique case (*cf.* KAUTZSCH, §67,1). MICHAELIS (*Anm. für Ungelehrte*, p. 41) departs from the vowel-points, and endeavors to bring out the sense *abide under his care and dominion*. If the consonants be altered, כָּכֵן might find support in Is. 51,6, unless we are to understand *gnats* in that passage. BEVAN, BEHRMANN, BUHL content themselves with closely connecting the negation with the participle; the sense thus obtained, *such as are not to be regarded*, does not seem flat to them.

(33) Notwithstanding לִיקַר in v. 27, 𝔐 requires לִיקַר, and BÄR, GINSB., and MARTI (*cf.* § 20) so write in this case, but erroneously; *cf.* KAUTZSCH, § 57,a,α and STRACK's *Abriss*, p. 20.* ROSENMÜLLER rightly takes הדרי ויוי as the subject. The intentional aggregation of the words, in which in v. 33 after יתוב עלי (v. 31), יתוב עלי is twice repeated, is in keeping with the solemnity. According to BEVAN this homœoteleuton has misled the Syriac translator to omit וליקר מלכותי הדרי ויוי יתוב עלי. BEHRM. thinks the text overloaded. He tries to improve it, and, misled by the free translation of Θ (εἰς τὴν τιμὴν τῆς βασιλείας μου ἦλθον), he proposes as an emendation הַדְרַת (חדרת seems to be a misprint)† instead of הדרי. הדר, however, is used in vv. 31.34 in quite a different sense. According to LEVY's *Chald. Wörterb.* הדר (BEHRM. writes חדר)† occurs only in the Jerus. Targums for חֲזַר; but a new word for *return* is hardly probable, inasmuch as previously and subsequently we find תוב. Following 𝔊 καὶ ἡ δόξα μου ἀπεδόθη μοι (a translation, however, which is quite arbitrary) J. D. MICHAELIS suggested the emendation ויקר מלכותי ויוי.

MARTI does not approve of BEHRMANN's conjecture, but his own suggestion is not much better. He remarks: If הַדְרִי together with וְ is not to be looked upon as a gloss, following v. 27, one might be inclined to substitute אֶדְרַךְ or אֶהְדְּרַךְ *obtained*.

BÄR and GINSB. both write יְבַעוּן, with virtual sharpening of the ע. The ordinary editions have יְבָעוּן, against the Masorah. The *Codex Derenburgii* collated by STRACK reads the Qal, יִבְעוּן; so, too, MARTI, as a Pael of this verb does not occur. Of GINSB.'s הָתְקְנַת and BÄR's התקנת the latter is the true pronunciation. GINSB.'s reading, however, represents the genuine Masoretic tradition as shown by the majority of MSS; *cf.* KAUTZSCH, § 34. MARTI thinks that the strange 3 p. fem. sing. התקנת may be explained if we make מלכותי the subject, and read עָלַי instead of עַל.

BÄR's spelling הֵת, which recurs in 5,20 in הֲנָחַת as well as in similar cases is not followed by GINSB., who prints הָנְחַת with the common editions.

Pronounce מְהַלְכִין as in 3,25.

† STRACK, too, writes הרר הדרת, with ה, but NÖLDEKE in his review of STRACK's book (*Lit. Centralblatt*, 1896, No. 9) remarks that in so old a document it must be a ח, not a ה. I must, therefore, retract the statement, made in my review of BEHRMANN's *Commentary* (*Theol. Lit.-Zeit.* 1895, col. 357), that BEHRMANN's חדר is a misprint.

Digitized by Google

5 (1b) The very free rendering of 𝔙 *et unusquisque secundum suam bibebat aetatem* does not warrant an alteration of the text, although Θ (καὶ πίνων) prefixed ו to the final word שָׁתָה, connecting it with v. 2.

(2) [בְּטַעַם חמרא does not mean *when the wine began to taste*, but *at the command of the wine, under the influence of the wine*; see PRINCE, *Mene, Mene, Tekel, Upharsin*, Baltimore, 1893, p. 118 below]. As an indication of the arbitrary method of 𝔊 the omission of the wives and concubines "evidently out of regard for decorum" (BEHRM.) deserves mention; *cf.* 6,19 the omission of the dancing-women.

(3) וכספא should perhaps be inserted, with Θ𝔙, after דהבא; *cf.* v. 2.

To strike out the words בית אלהא די, which are wanting in v. 2, on the authority of 𝔙 *de templo quod fuerat in Jerusalem* is questionable; for Θ has τοῦ θεοῦ.

(5) As to the Q^{e}rê נְפָקָה, intended to replace the K^{e}thîb נְפַקוּ, *cf.* 7,20, and KAUTZSCH, §§ 23,2; 98,2,c. The use of the masc. form for both genders is a peculiarity of Bibl. Aramaic, which is met with also in Nabatean inscriptions, *cf.* DRIVER-ROTHSTEIN, *Einleitung*, p. 540 [English edition, p. 472]. The feminine form, however, was known to the Masorites owing to its currency in the Targums, and was therefore substituted in the Q^{e}rê.

(6) שנוהי for שנין עלוהי is considered by BEHRM. so harsh that he would correct our expression in accordance with v. 9. This is also preferred by KAUTZSCH, § 89,2 and NÖLDEKE, *Lit. Centralblatt*, 1896, No. 9, who declares § 4,p in STRACK's *Abriss*, to be superfluous. BEVAN gives שְׁנוּ as an alternative; but *cf.* EWALD, § 315, b, note.

The spelling ארגְּבָתה is not unsupported by evidence; still, GINSB. is right in preferring, with BÄR, ארַגְּבָתה; *cf.* KAUTZSCH, § 60,1.

(7) The meaning of the foreign word, pronounced here and in vv. 16.29 in the Q^{e}rê הַמְנִיכָא = Syr. ܡܢܩܠ (*cf.* GES. *Thes.*), is sufficiently established by the word μανιάκης, by which 𝔊Θ translate it. The derivation from the Greek, however, adopted by KAUTZSCH, § 64,4, is improbable. In fact, μανιάκης appears rather to be derived from המניכא. It seems necessary, therefore, to fall back, with BEHRM. p. ix, upon the Sanscrit *mânika*. On the other hand, we have no certain tradition as to the consonants and the pronunciation of the K^{e}thîb. BÄR in fact declares (p. 74) the forms of the Received Text, המנוכא and המונכא, to be incorrect, and pronounces הַמִינְכָא; while GINSB. decides in favor of הַמוּנִיכָא, and adds further, as K^{e}thîb forms, הַמוּנְכָא and הַמְנוּכָא. According to MARTI's *Porta*, pp. 31*.60*, the K^{e}thîb is to be read, with ANDREAS, הַמְנָנְכָא.

(7.16.29) 𝔊 renders ἐξουσία τοῦ τρίτου μέρους τῆς βασιλείας, but Θ has rightly τρίτος, and in v. 29 ἄρχοντα τρίτον. In addition to the ordinary תְּלִיתָי (2,39), KAUTZSCH (§ 65,1, note 3 and § 66,1) assumes here two by-forms, namely תַּלְתָּי, v. 7, and תַּלְתָּא, vv. 16.29. But it is not probable that תַּלְתָּא is "an abnormal stat. emphat. for תְּלִתָּי *tertius*." Moreover, it would conflict in v. 29 with the prevailing rule (KAUTZSCH, § 85,1). Hence it would seem best to read in v. 7 (*cf.* GES.-BUHL^{12}) תְּלָתָי, and, in the same way, substituting ו for א, in vv. 16.29. BEHRM. prefers תְּלָתָי in all three passages; DE GOEJE (*Theol. Tijdschr.* 1885, p. 71) would point in v. 7, תלתַי.

(8) For עללין, see on 4,4.

For the Q^{e}rê וּפְשָׁרֵהּ, see on 4,15. BÄR (*cf.* p. 90) and GINSB., with the Occidentals or Palestinians, place it in the text, and attribute וּפִשְׁרָא to the Babylonians as a K^{e}thîb.

(10) As vv. 9 and 10 begin in 𝔊Θ with the same word, MARTI thinks that ארין has dropped out in 𝔐 at the beginning of v. 10.

(12) We should certainly pronounce, with 𝔙, מְפַשַּׁר and מִשְׁרָא, *cf.* KAUTZSCH, § 40,3 note, instead of מְפַשַּׁר and מִשְׁרָא of 𝔐. The participles do not suit the context. HITZIG believed (*Theol. Stud. und Krit.* 1837, p. 927) that 𝔐 intended no parti-

Digitized by Google

5 ciples here but verbal substantives in the nominative, like מְכַסֶּה *cover* [*cf.* the remarks on מכסה *great omentum* in the *Johns Hopkins University Circulars*, No. 114, July, 1894, p. 115[a], note 9]. This view, however, is not probable.

(15) MARTI thinks that we should perhaps read יְהוֹרָעֲנִי, instead of ל with the inf. after the impf. (*cf.*, however, § 124,b). This is not necessary.

(16) For תוכל, see on 2,10.

(17) Notwithstanding נִבְזֹבָה (2,6) BÄR and GINSB. here point נִבְזְבִיתָךְ; *cf.* KAUTZSCH, § 64,3. Only one of the two vocalizations of 𝔐 would seem to be correct; ANDREAS, however, (MARTI, p. 71) thinks both possible, so far as the Persian is concerned.

(19) The mispronunciation מָחָא in Θ still appears in THEILE's edition of the Hebrew Bible (Leipzig, 1849). 𝔙's *percutiebat* is based on Θ's ἔτυπτεν, and LUTHER in turn was misled by 𝔙; but AV has correctly *kept alive*. For the Haf'el participle מְחַיֵּא, *cf.* KAUTZSCH, § 11,3,b,γ. [There is, of course, no elision of the second stem-consonant in מְחַיֵּא; the doubling of the ח is based on the analogy of the verbs ע"ע; nor is Heb. יְסֹבֵב=יְסֻבֵּב, but it is an analogical formation (*cf.* GESEN.-KAUTZSCH[26], p. 174, note 1). The primitive form of חיא *to live* is *ḥaʾiiua* (*cf.* ܚܰܝ, حيوان, חַיְוָתָא). The final و, however, became ى owing to the preceding intransitive *i*-vowel: حيى, thus making the stem a *verbum mediae geminatae* (*cf.* WRIGHT-DE GOEJE[3], §§ 166, D; 179, remark b). The stem of حيّة *serpent*, on the other hand, is حوى (*cf.* ܚܘܐ). — P. H.]

(20) 𝔖𝔗 appear to pronounce וְיִקְרֵהּ instead of 𝔐 וְיִקְרֵה; see on 2,7; 4,15.

(21) The Q[e]rê rightly reads שְׁוִי instead of the K[e]thîb שְׁוֵי, or as GINSB. adds, like KAUTZSCH (*Gram.* p. 175, *ad* p. 89), שְׁוֵי. The assumption of a mere mistake in the separation of the words (KAUTZSCH, § 47,g,3,a) is hardly adequate.

The wild asses are mentioned here, as BEVAN says, *as a type of savagery* only (*cf.* Job 39,5-8). CALVIN's expansion of the expression into an exile of the king among barbarians was rightly rejected by HITZIG. Wild asses live far from the dwellings of men, where fodder is given to cattle, and so HAUPT's suggestion to read עדריא (*cf.* Joel 1,18) instead of ערדיא seems very plausible [*cf.* PRINCE, *l. c.*, p. 111]. However, I should not be inclined to substitute ערדיא for the traditional ערדיא.

(22) GINSBURG and STRACK point הִשְׁפְּלֹתָ, while some of the MSS collated by STRACK read הִשְׁפַּלְתָּ; so, too, MARTI.

(23) For the order of the metals, see on 2,35.

Θ rightly takes לָהּ, against the accents, as referring to ולאלהא (KAUTZSCH, § 84,1). To explain ל as = the Latin *penes* (*cf.* Jer. 10,23) is too far-fetched. Still less does it seem advisable to strike it out.

(25) The fact that 𝔊Θ𝔙 only express מנא once does not warrant the assertion that the word occurred but once in their texts; the impressive repetition is one of the beauties of the original.

[The first מְנָא seems to be the passive participle of מנא *to count*, while the second מְנָא represents the *status absolutus* of מָנְיָא *mina*. The words מנא מנא תקל ופרסין mean: *There has been counted* (*cf.* منيّة *destiny, predestination*), *a mina, a shekel, and half-minas*, the half-minas (*parsîn* or, perhaps, *pĕrâsîn*) alluding to the division of the empire between the Medes and the Persians, the mina (*mĕnê*) referring to Nebuchadnezzar, followed by the shekel (*tĕqél*), the sixtieth part of the mina, symbolizing Belshazzar, the unworthy successor of the great Babylonian king. Compared with Nebuchadnezzar, Belshazzar was not only a פרס בן מנה but a שקל בן מנה! See HAUPT, *Johns Hopkins University Circulars*, No. 58, p. 104 (July 1887); PRINCE, *Mene Mene Tekel Upharsin*, Baltimore, 1893, p. 8. — P. H.]

BÄR and GINSB. rightly adopt the pronunciations תְּקֶל and וּפַרְסִין. The exceptional vocalization תְּקֶל and פָּרֶס (v. 28), instead of תקיל and פריס, is chosen in order

Digitized by Google

5 to conform the words to מְנָא (KAUTZSCH, § 29,3,a). Nor should פְּרִסִין, the plural of פֶּרֶס (KAUTZSCH, § 54,3,a,α), which 𝔐 intended, and which plays upon the word *Persians* (6,29), be displaced by the participial form פָּרְסִין, as though this latter, like אֱמֹרִין in 3,4 &c., took the place of a passive construction.

(27) BÄR (p. 76) and GINSB. read, with NORZI, the singular מאונְיָא instead of the less well attested Received Text, מאונְיָא. This avoidance of the dual, is perhaps merely pedantic (*cf.* KAUTZSCH, § 51,1, note), and is contrary to Hebrew usage, *cf.* Job 6,2. Yet the form preferred by NORZI occurs also in Mandaic, [מואנא; *cf.* NÖLDEKE *Mandäische Grammatik*, § 124. NÖLDEKE thinks that the י is a trace of the dual ending in מאונים].

(29) For תלתי, see on v. 7.

(30) בַּלְאשַׁצַּר is read by BÄR and GINSBURG here and in 7,1; 8,1; but in the editions of HAHN and THEILE it stands in 7,1 only. It should be corrected to בֵּלְשַׁאצַּר, according to 5,1.22.29; *cf.* 10,1.

6 (1) [Darius *the Mede* seems to be based on a confusion of the destruction of Nineveh (606) and the overthrow of Babylon at the hands of Cyrus (538) with the conquest of Babylon under Darius Hystaspis (520). This theory, which I advanced more than ten years ago, is discussed by PRINCE, *l. c.* p. 42. — P. H.]

The statement of the king's age has been considered strange, but without sufficient reason. Its purpose is to indicate the brief duration of the Median kingdom. From the arbitrary text of 𝔊 BEHRM. obtains a singular clause, through the corruption and misunderstanding of which the 62 years of our text are supposed to have arisen; but his method is too subtle.

(2) Here and in v. 4 SWETE gives as the reading of 𝔊 after ἑκατὸν εἴκοσι a ἑπτά, which is derived from Esth. 1,1. It is the reading of the *Codex Chisianus* and of the Hexaplar Syriac, but in the time of St. Jerome both 𝔊 and Θ agreed with 𝔐; *cf.* MICHAELIS, *Orient. Bibliothek*, iv, p. 10.

(4) STRACK, too, rightly points עֲשִׂית, although some codices read עְשִׂית. The word is neither an intransitive participle nor a perfect, but a part. pass. (*cf.* NÖLDEKE, *Gött. gel. Anzeigen*, 1884, p. 1019).

(8) In στάσει βασιλικῇ Θ rightly connects קָיֵם as construct with מַלְכָּא. By adding here and in v. 13 καὶ ἀνθρώπου to παρὰ παντὸς θεοῦ, he avoids the intentional omission of ואנש in 𝔊. There ואנש is omitted in order to restrict בָּעֵי to prayer.

(11) BÄR rightly prefers הָוֵא to the usual pronunciation הוא, retained by GINSBURG.

(13) The absence of any respectful form of address is quite in keeping with the context. We are certainly not justified in changing the text to conform with v. 7 or 3,9. 𝔊 reads Δαρεῖε βασιλεῦ, while Θ is content with βασιλεῦ.

(14) BEHRM. takes exception to the די which, as in v. 6, introduces the direct discourse, and would strike it out. This, however, is unnecessary; *cf.* 5,7, and especially 2,25, where further די's similarly follow upon the דִּי *recitativum*.

(15) The מֶעֱלַי adopted by BÄR (p. 78) as being required by the Masorah is rightly rejected by KAUTZSCH, § 60,3,b. Of the two current readings GINSB. prefers מֵעֲלַי. BEVAN, however, writes still better, with NÖLDEKE, מֶעָלַי (*cf.* 5,7).

(18) For היתית, see on 3,13.

The spelling שְׁמַת deserves decided preference. KAUTZSCH (§ 45, note 1,d), with good reason, regards שִׁמַת as an error of 𝔐, although BÄR and GINSB. retain it; but his preference of the *scriptio plena* שִׁימַת is less commendable, *cf.* רם 5,20.

BÄR writes חַתְמָה (*cf.* KAUTZSCH, § 37,3,a), and, in agreement with 𝔊, עֲוָקָת; GINSB., on the other hand, gives the inferior, though usual, pronunciations חתמה and עוקת; Θ also reads the singular עוקת, which, in point of sense, is less exact.

(19) BEVAN and MARTI read וּלְחַנָּן instead of the ἅπαξ λεγόμενον וְרַחֲנָן whose meaning is uncertain; *cf.* 5,2.3.23.

Digitized by Google

6 For ושנתה נרת עלוהי, see on 2,1. It might be well to add that שְׁנָה = *sleep* has also been found by NÖLDEKE (ZDMG '93, p. 98) in the Inscription of Hadad at Zinjirli (*cf.* DRIVER's *Leviticus*, p. 26), while D. H. MÜLLER reads ישאל in l. 23 instead of שנה.

(20) In KAUTZSCH's translation (p. 898) we are told that *at daybreak* is, perhaps, an explanatory gloss to the preceding expression *with the dawn*. BEHRM. and MARTI, on the other hand, declare positively that בנגהא is merely a gloss. The two expressions שפרפרא and נגהא are synonymous but not tautological. MEINHOLD, therefore, seems to be right, in regarding בנגהא as a closer determination of the more general שפרפרא. Against the needless change of the text in the present passage we need hardly point to our author's favorite practice of heaping synonyms; it is sufficient to state that, of the two expressions, נגהא is unquestionably the stronger one, as the meaning of the stem is *brightness* (*cf.* KAUTZSCH, § 54,3,c). Those who hunt for glosses will do well to remember the fate of the well-known hypothesis of GRIESBACH, who committed the gross, though very pardonable, error of declaring superfluous one of the two synonymous expressions *at even, when the sun set*, in Mark 1,32 (*cf.* Matth. 8,16 and Luke 4,40).

(21) MARTI conjectures that we must read, as the third word of the verse, דניאל instead of לדניאל. He refers to NESTLE, *Marginalien*, p. 41; but there would seem to be no sufficient reason for this change.

(25) MARTI thinks that we should, perhaps, read the passive forms וְהֻיְתִיו and וְרָמְיוּ; but this is unnecessary.

7 (1) See on 5,30. MARTI thinks that the words of 𝔐, וְחֶזְוֵי רֵאשֵׁה עַל־מִשְׁכְּבֵהּ had crept into the text from 4,2; but this view is not well founded.

(2) MARTI wrongly cancels the words ענה דניאל ואמר. He considers them a gloss because they are not expressed in 𝔊Θ.

(4) For Qᵉrê נְפַה, *cf.* 4,14.

The oracularly obscure language affected in the visions of our Book, should not mislead the textual critic to rush to the assistance of the exegete. GUNKEL (*Schöpfung und Chaos*, Göttingen, 1895, p. 327, note 2) makes this mistake in suggesting that there is a corruption in מריתו. His argument is, that the destruction of the dominion of the first beast does not come until v. 12, and hence the plucking out of its wings is unsuited to the context, which deals with the beginning of his dominion over the world. Our author does not write so awkwardly as to predict (*cf.* GUNKEL, p. 189) here, under the reign of Nebuchadnezzar's son (v. 1), anything else but the downfall of the Babylonian empire. It is just the unmistakable מְרִימוּ which gives us our positive clue through the obscurities which follow; as the lion heart (2 Sam. 17,10), so the eagle's wings are lost to the winged lion of Babylon. After the figure of the beast once so proud, but which now, set upon its feet, can fly no longer, and must toilsomely walk, we have in v. 5 the figure of the bear, tilted on one side and unable to keep its balance.

GIESEBRECHT (*Gött. gel. Anz.* 1895, p. 598) erroneously refers *a man's heart* to 4,31, and inserts, on the basis of the words *I lifted up mine eyes unto heaven* in 4,31, here in our passage: עיניה נְמָלַת מן ארעא, as though the writer wanted to establish the identity of the beast and Nebuchadnezzar.

(5) On account of the context (*cf.* KAUTZSCH, § 45,3,5) the transitive form הֻקְמַת, which is here required by 𝔐 (*cf.* BÄR, p. 78), must be transformed into the Hof'al which we find in v. 4. This passive, with or without ', has some attestation according to GINSBURG. MARTI (p. 60) sees in הֻק a Hof'al; he considers the indistinct vowel ֻ a modification of an original *ŭ*. NÖLDEKE, however, compares

Digitized by Google

7 for vv. 4 and 5 Arabic اقيمت *uqîmat*, which is an exact parallel, and this would seem to be preferable.

BEHRM. again finds glosses here. But we do not gain anything by eliminating תנינה, which, it is true, can be dispensed with. The first אחרי in the enumeration is well distinguished by this addition from the אחרי which follows in v. 6. Still less probable is the elimination of ולשמר חד הקמת, for these words no more mean that this beast was set aside, than נמילת (v. 4) means that the first was easily made away with; only faulty exegesis could regard the one as a gloss on the other.

(6) The absence of the ' of the plural in the Q^erê וְנֶבֶה (*cf.* v. 4) is not enough to prove that 𝔐 intended the singular; *cf.* KAUTZSCH, § 55,4.

BÄR writes in vv. 6 and 7 בָּתַר, but GINSB., STRACK, and MARTI rightly prefer בָּאתַר, which is better authenticated than the later spelling בָּתַר; *cf.* **2**,39.

(7) Better than the מְדֻקָּה given by some authorities is מְדֻקֵּה, which BÄR, GINSBURG, and STRACK give in their text; *cf.* KAUTZSCH, § 46,3,b.

(8) Notwithstanding סלקת in v. 20 𝔐 requires here סַלְקַת; *cf.* KAUTZSCH, § 25,b.

BÄR and GINSB. write the Q^erê (*cf.* v. 19 and **2**,33) ביניהין, while NORZI prefers בֵּינֵיהֶן; *cf.* KAUTZSCH, § 53,2 end. MARTI considers the Q^erê a correct emendation of the K^ethîb; contrast NÖLDEKE (see on **2**,33).

For the Q^erê אִתְעֲקַרָה, which MARTI substitutes for the K^ethîb, *cf.* v. 20, and see on 5,5.

(10) The Q^erê rightly reads אִלְפִין (*cf.* 4,14) instead of the faulty K^ethîb אֶלֶפִים. But its substitution of the Hebraizing form רַבְּנָן for the good Aramaic רַבָּוָן (= זְבֶּדִי Acts **21**,20) is needless; *cf.* KAUTZSCH, § 65,4. The spelling of the K^ethîb without *Dagesh forte* (THEILE, p. 1187) is erroneous.

(11) GUNKEL (p. 324, n. 1) states that the text of v. 11^a is mutilated. He thinks it must have contained the judgment upon the eleventh horn. But this view seems to be due to a misunderstanding. Nor can we admit BEHRMANN's contention that the first two words have arisen out of v. 11^b by dittography. It is true that the position of חזה הוית before באדין is somewhat unusual, but it does not seem advisable to strike out the two words, seeing that elsewhere also the author affects solemn resumption or reiteration of what has been said; *cf. e. g.* **2**,38; 4,33; 5,11.23; 8,2; 9,2.19ff.

(12) On 𝔊's rendering καὶ τοὺς κύκλῳ αὐτοῦ ἀπέστησε τῆς ἐξουσίας αὐτῶν, see MICHAELIS, *Orientalische Bibliothek*, iv, p. 41.

(13) NESTLE suggests עַל instead of 𝔐 עַם, pointing to 𝔊 ἐπὶ τῶν νεφελῶν; but as Θ has μετὰ τῶν νεφελῶν, the emendation would seem to be unnecessary.

(15) Instead of BÄR's גִּרְנָה (pp. 79f.), HAHN, THEILE, and GINSB. read, with most editions, גִּרְנָה; KAUTZSCH (§ 54,3,a,β) prefers גִּרְנָהּ, with suffix, rather than *stat. emph.* גִּרְנָה. Probably still better is NÖLDEKE's and BEVAN's גִּרְנָהּ. WEISS finds here the word גְּנִין, which occurs in the Targums and the Talmud (*cf.* ZDMG **32**,754), and reads גְּנִין דְּנָה *on this account* instead of גרנה בְּגַוָא. This ingenious conjecture, which is also mentioned by GINSB. and adopted by BUHL, is placed by MARTI in the text; but as the occurrence in our book of a foreign word going back to the Sanscrit *nidhâna* 'receptacle, case' is by no means impossible, there is hardly sufficient ground for such alteration of the text; *cf.* NÖLDEKE (*Gött. gel. Anz.* 1884, p. 1022) and BEHRMANN.

(17) GINSBURG and MARTI rightly put the fem. אִנְּין in the text. This reading is not only suggested by the Q^erê, but even in the K^ethîb it is better authenticated than the masculine form אִנּוּן.

מַלְכִין is again needlessly questioned (*cf.* **8**,21) by GUNKEL, on the authority of 𝔊Θ, whose βασιλεῖαι is easily understood as a free translation. True, we obtain by a slight change of the consonants מַלְכָּן, and BEHRM. considers the replacing of

Digitized by Google

7 that by the construct state, even in v. 27, unobjectionable. Nor would it be difficult to (*cf.* 4,9) obtain the feminine form of the verb.

(18) 𝔊Θ have not expressed עֵר עלמא in their free versions. We need not infer, however, that this omission, at least so far as 𝔊 is concerned, was due to carelessness. For example, 𝔊 omits in 8,5 the words ואין נוגע בארץ, although they are translated by Θ. In the preceding verse, 8,4, on the other hand, 𝔊, failing to understand the original, made the arbitrary addition of the *East* (*cf.* 2,38), which is not found in Θ.

(19) In accordance with v. 3 we should expect here שָׁנְיָה, as GINSB. reads, or the active participle, written by KAUTZSCH (§ 56,a,β,2) שָׁנִיא; but BÄR, STRACK (p. 45*), and MARTI prefer the passive שְׁנִיא (*cf.* KAUTZSCH, § 47,g,1,f), although it is not so well attested.

(20) As in v. 8, so here also (but not in 5,5) MARTI substitutes the fem. form of the Qᵉrê for the masculine Kᵉthîb וגפלו; see on וְגַפְלָה, 5,5.

GUNKEL (p. 327, n. 2) thinks that the predicate characterizing the eyes as *looking haughtily* has dropped out not only here but also in v. 8; this assumption, however, is unnecessary.

(22) EWALD was perhaps right in his conjecture, partly anticipated by J. D. MICHAELIS, that the words יתב ושלטנא have dropped out before יְהַב. 𝔊 τὴν κρίσιν ἔδωκε, and Θ, τὸ κρίμα ἔδωκεν, appear, notwithstanding v. 14, where they translate ἐδόθη, to have pronounced יְתַב instead of יְהַב. But the thought of 1 Cor. 6,2 is ill suited to this context. Nor is it probable that דין here means the administration of justice in any other sense than in vv. 10.26. More difficult, from the lexicographical point of view, is the rendering *give judgment* (strictly: *justification*), AV *judgment was given*. LUTHER's free translation (*Gericht halten für*) amounts to the same. [Cf. WELLH.'s explanatory notes on ψ 23 in the new English Version]. MARTI thinks that EWALD's insertion of יתב ושלטנא is confirmed by vv. 14.26.27.

Further, he considers הֶחֱסְנוּ a Hebraism, and substitutes הַחְסְנוּ (*cf.* v. 18). KAUTZSCH (§ 38,3), however, is certainly right in not taking exception to הֶחֱ' which is the only vocalization that is attested. [The פתח קטן instead of פתח may be due to امالة as in Assyr. *ušekniš* for *ušakniš* &c.; see HAUPT, *Sum. Familiengesetze*, p. 63, n. 2; DELITZSCH, AG, § 34,c,α. — P. H.]

(25) GUNKEL states (p. 201) that 𝔐 with the plural עִדָּנִין does not express the meaning of the author, who intended the dual. This view, however, is erroneous. The number of about 3½ years is one having relation (*cf.* ZAT '85, pp. 237.239) both to history and to faith. The expression, therefore, is purposely made indefinite. *Cf.* 8,14; 9,27; 12,7 and GES.-KAUTZSCH²⁶, § 88.

(26) Instead of the יְתִב given by HAHN and THEILE, and in many other editions, BÄR and GINSB. rightly read יִתַּב; but it does not commend itself to regard this Qal imperf. (KAUTZSCH, § 43,1, examples *ad* b), with DELITZSCH, BÄR, and BEHRM., as a contraction from יִתְיַתֵּב.

8 (1) For בלאשצר, see on 5,30.

(5) G. HOFFMANN (ZAT '83, pp. 95f.) would pronounce not חָזוּת but חֲזוּת, following the Syriac vocalization [ܚܙܘܬ; *cf.* חֲמוּת = ܚܡܘܬ, אחות = ܐܚܘܬ]. He refers to 4,8.17, taking for granted that חזות = מראה; but this is not certain. חָזוּת is established here and in v. 8 as the reading of 𝔐, both by BÄR and GINSB. GINSB.'s צ"ל אֲחֲרוּת כן ת"ע, however, in v. 8 decides in favor of the reading of 𝔊.

(8) חזות seems to have crept in by mistake from v. 5. It can neither be rendered as an adverbial accusative *in honor*, nor taken as a construct plural. Instead of it we should probably read, with GRÄTZ and others, the word אֲחֲרוּת, as expressed by 𝔊 (ἕτερα). According to SWETE ἕτερα is not found in Θ; KAUTZSCH (*Bei-*

Digitized by Google

8 *lagen* to his AT, p. 87), however, says: "Read with 𝔊 and Θ, אַחֲרוֹת;" see also AUG. VON GALL, *Die Einheitlichkeit des Buches Daniel*, Giessen, 1895, p. 48, n. 1. BEHRM., on the other hand, adopts EWALD's view (EW. § 317,c), *an appearance of four = figures appearing like four*, as if it were intimated that the appearance must be understood to be in floating outlines; *cf.* 5,5.24; 10,18; Ez. 1,5. But there is not any more reason for such an intimation here than in 7,8. Nor is חזות ever used in a way which would make it practically the equivalent of כְּ *like*.

(9) Instead of מֵהֶם W. DIEHL reads מֵהֵן; see on 1,5.

Instead of אַחַת מִצְּעִירָה we should read apparently, with BEVAN and others, following 7,8, אַחֲרַת צְעִירָה. The preposition מִן, which GRÄTZ wished to strike out, is indeed very harsh, whether צעירה (*cf.* Gen. 19,31; 43,33) be taken, with SCHLEUSNER (*Novus Thes.* iii, 125) and GES. (*Thes.* 805), adjectively, or, with VON LENGERKE and BUHL, substantively. BARTH's assumption (*Nominalbildung*, § 165) of a feminine adjective מִצְּעִירָה is altogether improbable. BEHRM., who calls BEVAN's change of the consonantal text arbitrary, will not even depart from 𝔐. It is true that, in point of sense, *of less value* would agree very well with 7,8 and 11,21; for Antiochus Epiphanes as a younger son had as yet no right to the throne. But still easier, from the grammatical point of view, would be EWALD's explanation (§ 270,b, n. 2), who obtained the timeless participle by pointing מְצַעֲרָה, retaining the אחת authenticated by 𝔊 and Θ (ἕν).

(11) Instead of 𝔐 וְהַשְׁלֵךְ, read the inf. abs. וְהַשְׁלֵךְ (*cf.* 9,5.11), and instead of the needless Q^ere הָרֵם, retain the K^ethîb, pronouncing הָרִים. It is certainly not to be regarded, with OLSH. (§ 259 end) and others, as a passive formed on the analogy of the Aramaic (*cf.* 7,4); *cf.* GESEN.-KAUTZSCH[26], § 72, n. 9. GALL suggests הנרילה instead of הנריל; but this emendation is unnecessary: the change of gender here points to the Syrian King, not to the horn which re-appears at the end of v. 12.

(12) EWALD's (§ 174,g) and BEHRMANN's explanation of צבא as a feminine, with the meaning *military service* or *temple service*, does not seem satisfactory. We therefore read, to suit the preceding and following צבא (vv. 11.13), the passive perfect נִתַּן instead of תִּנָּתֵן. GALL resorts to a very radical alteration of the text. He thinks that, following 𝔊Θ, the beginning of v. 12 should read ויתן על התמיד הפשע *und es wurde gelegt auf das tägliche Opfer der Frevel.*

Instead of 𝔐 וְתַשְׁלֵךְ, which can hardly refer to the horn as agent, we pronounce וְהָשְׁלַךְ. As the text is deprived of one consonant by the reading נִתַּן, the first word of the verse should, perhaps, be read וְצָבָא, i. e. *God's army*. Thus not only the want of the article in צָבָא disappears, but in the transition from king to horn the change of gender which appears in the last two words of v. 12 is explained without violence. In other cases, too, it would seem that a slight corruption of the text at the end of a word has also affected the following word; *cf.* v. 22; 9,24.

(13) The usual pronunciation ואשמָעה, followed by BÄR (p. 81) and GINSB. (*cf.* also GESEN.-KAUTZSCH[26], § 10,2, note B), should be changed, with OLSH., § 65,c, to וְאֶשְׁמְעָה.

Further changes in the intentionally obscure expressions of this verse, *e. g.* BEVAN's והתמיד מוּרָם, commended also by GINSB., are scarcely advisable. Instead of תת והפשע שמם GALL would read, following 𝔊, מוּרָם וְפֶשַׁע שָׁמֵם נִתָּן. In spite of 𝔊 ἐρημώσεως or ἐρημώσεων, WELLHAUSEN's *abomination of horror* (*Isr. und Jüd. Gesch.*, Berlin, 1894, p. 204) corresponds better to the intentionally varied (*cf.* 9,27; 11,31; 12,11) expressions of the original text, than *the desolating apostasy* or *abomination of desolation* of BEHRM. BEHRM., however, is right in rejecting the view of KAUTZSCH (*Beilagen*, p. 88), who thinks that the words תת וקדש are meaningless; *cf.* besides 1,3 also 7,20; Ex. 21,16; ψ 76,7. [See also NESTLE, ZAT, iv, 248; *Marginalien*, p. 35]. Verses 13.14 are indeed difficult, but this is no reason

Digitized by Google

8 why GIESEBRECHT (*Gött. gel. Anz.* 1895, p. 599) should declare them to be an interpolation. He is then, of course, obliged to delete the words והבקר הערב אשר נאמר in v. 26.

(14) Instead of אֵלַי 𝔐, read, with 𝔊ΘS, אֵלָיו; Daniel is but a listener.

(9-14) [According to a paper by GEO. F. MOORE, read at the meeting of the American Oriental Society, April, 1896, the צבא השמים in v. 10 is not the Jewish people, as commonly interpreted (כוכבים being taken metaphorically), but the heavenly bodies as the Gods of the heathen nations (*cf.* Is. 24,21; Enoch 80, &c.), as in v. 11 the שר הצבא is not a ruler of the Jews (GROTIUS, *al.*), but the God of the Jews, the Supreme God. V. 10 is then to be understood in the light of 11,36-39; 1 Macc. 1,41 ff., of Antiochus' attacks on other religions of his realm, as v. 11 of his attempts on that of the Jews. (In v. 11 read *active* verbs). At the beginning of v. 12 and in v. 13 צבא is intolerable. In v. 12 neither 𝔊 nor Θ expresses the word; in 13 it is absent from 𝔊 at least. In both cases MOORE conjectures that it was originally written וצבי, a gloss to the *preceding* word: v. 11, וְהֻשְׁלַךְ מכון ‹תצבי› | מקדש; v. 13 מרמס ‹תצבי› וְקֹדֶשׁ. V. 12 is then to be restored: ‹תנתן על התמיד ‹משע (see 𝔊, and BERTHOLDT); משע is, like המשע שָׁמֵם(!) v. 13, the altar of Zeus, elsewhere שקוץ שמם (*cf.* DRIVER, *Introduction*[5], p. 539, *ad* p. 461; Germain ed., p. 528, n. 2). In v. 13 the most probable emendation seems to be: ‹התמיד ‹הוסר מרמס: ‹תצבי› תת וקדש ‹שמם› והמשע; *cf.* 𝔊 11,31; 12,11. The paper will be printed in vol. xv of the *Journal of Biblical Literature*, Boston. — P. H.] None of the emendations suggested by Prof. MOORE commends itself to my judgment.

(22) נגיד can hardly mean *subjects*, as opposed to the royal family. Read therefore, with 𝔊Θ, מָגוּיו instead of מנוי. This is all the more probable as, owing to the corruption of the end of the word (*cf.* v. 12), a ת appears to have been corrupted to י at the beginning of the word following. Thus the suspicious יעמדנה of 𝔐, which is natural neither as an Aramaism nor as an archaism in Hebrew, is replaced by תעמדנה, the only form which we should expect. On the other hand, there is no ground for striking out ולא בכחו, with BEHRM., as a transcriptional error derived from v. 24. Θ writes ἐν τῇ ἰσχύι, which is more accurate than 𝔊's κατὰ τὴν ἰσχύν; see on v. 24.

(23) Instead of 𝔐 הַפְּשָׁעִים, 𝔊ΘS understand here הַפֻּשָּׁעִים, thus following the Q[e]rê of 9,24 which reads וּלְהָתֵם. The pronunciation of 𝔐, however, though rejected even by GINSB., deserves the preference, if only because of the Hif'il. GALL's (p. 49) emendation פֻּתַּם הַפֻּשָּׁעִים (*cf.* Is. 18,5) is unnecessary.

(24) KAUTZSCH-MARTI regard ולא בכחו as a gloss which has crept in here from v. 22 — the converse of BEHRMANN's opinion. But the real state of the case is simply reversed by the assertion that the interpretation — surely the only correct one — that Antiochus Epiphanes owed his successes to his intrigues, is more artificial than making the suffix again refer to Alexander the Great. Equally needless is BEVAN's assumption, that instead of ישחית we should read יִשְׁחַת or יַשְׁחִית; for the adverbial construction (otherwise in 11,36) of נפלאות creates no difficulty.

(24.25) Instead of ועם קדשים; ועל שכלו, GRÄTZ, following the free rendering of 𝔊 καὶ ἐπὶ τοὺς ἁγίους τὸ διανόημα αὐτοῦ, wished to read ועל קדשים שכלו. GINSB. makes the same proposal, and this radical alteration of the text is also approved by BEVAN, KAUTZSCH-MARTI, and GALL. But in Hebrew the ו of the apodosis is of frequent occurrence (*cf.* GES.-KAUTZSCH[26], § 143, b, n. 2). Against the opinion that there can be no reference to the people of the saints before v. 25 (𝔊 has καὶ δῆμον ἁγίων at the end of v. 24), BEHRM. makes the pertinent remark, that our author is not particularly careful to avoid repetition.

(27) KAUTZSCH-MARTI think it necessary to strike out וְנֶהֱיֵיתִי. They assert that this is undoubtedly nothing but a transcriptional error for נחליתי, the coordinating ו being a subsequent addition. The objections against this Nif'al of היה, which

Digitized by Google

8 is deleted by WELLHAUSEN in Mic. 2,4, are obvious; see on 2,1, where BEVAN, however, does not take exception to the word. But the elimination can hardly be based on the authority of 𝔊, although this is also done by GINSB. The reading of 𝔊 is here at variance with Θ. Similarly, it would be inadmissible to infer from the free translation of מלאכת by ἔργα, *opera*, *Geschäfte* in the plural (*cf.* 1 Kings 9,23), that Θ⅁ and LUTHER read ו before ת.

9 (4) VON GALL (pp. 123ff.) states that the whole section 9,4-20 did not form a part of the original Book. His arguments, however, are not valid. To supplement his hypothesis, he might just as well assume that a section of the same length had dropped out in this ninth chapter of the Book of Daniel.

(5) The Qᵉrê strikes out ו before הרשענו, the first of the second pair of words, but this ו is found according to GINSB. in good editions both as Kᵉthîb and Qᵉrê. However dragging it might appear in ordinary prose, it can hardly be said to be unsuited to the broad style used in prayer.

On ממצותך without the plural י, which is also wanting in v. 16, *cf.* ψ 119,98 and GES.-KAUTZSCH²⁶, § 91, n.

(6) In connection with the ninth chapter it may be well to call attention to some minor points which, though not affecting the sense, will help to show how frequently the editions of 𝔐 by BÄR (Leipzig, 1882) and GINSBURG (London, 1894) are at variance. In this verse, *e.g.* BÄR (p. 81) writes הנבאים, but GINSB., following many good editions, הנביאים.

(7) Both editors prefer, with the Masorah, in vv. 7.8.17 the Palestinian readings to the Babylonian. Thus they read בְּיוֹם, לְשָׁרֵינוּ and עַל־מקדשך instead of בַּיּוֹם, וּלְשָׂרֵינוּ and אֶל־מקדשך. But in BÄR (p. 90), we miss the note given by GINSB., stating that only 𝔐 and the Palestinian school begin v. 9 with לאדני; the Orientals, on the other hand, with ליהוה.

(8) According to the best MSS and ancient printed editions, the verse begins with יהוה, not with אדני.

(9) BÄR writes וְהַסְּלִחוֹת without י, GINSBURG with י.

(10) BÄR writes (p. 82) בתורתיו and, as in v. 6, הנבאים, GINSB. בתורתיו and הנביאים.

(11) BÄR writes וְסוֹר, GINSBBURG, as in v. 5, וְסוֹר.

(12) The Kᵉthîb דְּבָרָיו, as against the Qᵉrê דְּבָרוֹ, should be retained with the Versions and Neh. 9,8.

(13) BEHRM. translates: *calamity that is come*, putting the tone, against the accents, upon the last syllable of באה. He thinks that the article is wanting before the word. His object is to make את depend on להביא (v. 12). BEVAN, following 1 Kings 2,21, connects את with כתוב, which, it must be admitted, stands nearer; but *cf.* 𝔊Θ⅁ and GES.-KAUTZSCH²⁶, § 117,1, note 7 or EWALD, § 277,d,2.

(16) For צִדְקֹתֶךָ, see on v. 5.

(17) BEVAN's reading of עֲבָדֶיךָ, before אדני, taken as a vocative, fits very well; but perhaps the reading expressed by Θ in ἕνεκέν σου, Κύριε, following v. 19, is still simpler than 𝔊 ἕνεκεν τῶν δούλων σου, δέσποτα; *cf.* Is. 63,17; ψ 115,1. At any rate, BEHRM.'s view that למען אדני is a gloss which has crept into the text, is entirely superfluous. In view of the exceptional harshness of the expression it would be more natural to assume a gloss in v. 16 (*cf.* Jud. 10,11; Ezra 7,7; Is. 10,10). The preposition repeated in KAUTZSCH's translation before הר קדשך (*cf.* v. 20) is no more expressed in the original than is the *et* inserted by ⅁. This harshness, however, is the counterpart to the breadth of style affected elsewhere, and the Received Text is confirmed by 𝔊Θ.

(18) The Kᵉthîb פְּקֻחָה (*cf.* v. 19) must be preferred to the Qᵉrê פְּקַח, although, or because, the latter occurs in 2 K. 19,16 and Is. 37,17.

(21) The pronunciation בַּתְּפִלָּה is confirmed by the context (𝔊Θ, ἐν τῇ προσευχῇ),

Digitized by Google

9 GINSB. states, however, that there are a number of authorities who prefer בְּתְפִלָּה. Of course, GINSB. decides, with BÄR, in favor of the article.

There can be but little doubt that 𝔊 τάχει φερόμενος has hit the sense we should expect. Also the other Ancient Versions aim at this meaning. Θ gives for מָעֻף בִּיעָף simply πετόμενος (*cf.* EW. § 341 b). Some might, therefore, feel inclined to delete the difficult בִּיעָף. But GES. (*Thes.* 610), not without reason, considers *festinare factus* = *festinans* as somewhat doubtful. BEHRM. thinks that the Inf. Hof'al should, perhaps, be read; but his reference to Is. 22,17 does not make that any more probable to my mind.

(22) It seems very plausible to substitute, with BEHRM. and KAUTZSCH-MARTI, following 𝔊𝔖, for וְיָבֶן of 𝔐 the emendation וְיָבֹא, or perhaps וְיָבוֹ = וְיָבוֹא (*cf.* 1 K. 12,12). This change is also approved by GINSB., but the evidence of Θ, who changes the προσῆλθε of 𝔊 to συνέτισέν με (*cf.* 8,16) = 𝔗 *docuit me*, is against it.

(23) BEHRMANN's conjecture, following 10,11.19, that איש has dropped out before חמודות, is unnecessary. 𝔊's ἐλεεινός and ἄνθρωπος ἐλεεινός confirm the omission of איש in the first passage (*cf.* Gen. 4,1 and ψ 21,7), although this may have been based, as BEVAN thinks, on a false reading, חֲסָרוֹת.

(24) By the use of indefinite and obscure expressions the author has succeeded in preventing certain passages in vv. 24-27 from ever being understood with any certainty. But the more the difficulties in understanding an important passage of the Book of Daniel accumulate, the less we are permitted to make an attempt at overcoming them by mere alteration of the text. In such cases the text has probably been transmitted with especial care. BEHRM. (p. xxxi) rightly deems the worth of 𝔊 for textual criticism *but slight* (*cf.* also MICHAELIS, *Orient. Bibl.* iv, 26ff., especially p. 32). 𝔊's treatment of this passage, added to its general shortcomings, may have turned the scale (BEHRM., p. xxxvi) in favor of its being early supplanted by Θ. The incorrect pronunciation of שָׁבְעִים for שָׁבֻעִים, which we find in 𝔊, set aside the *weeks of years*, and did not lend itself, therefore, to the exegesis of the Church which applied the prediction to the time of Christ. BEHRM. gives a very careful collation of vv. 24-27 in 𝔐 with the Ancient Versions (pp. xxxiv-xxxvii). The results, however, are but scanty, especially as in the *resumé* given on p. xxxvii we must strike out at least נְגֹד for כנף, v. 27. No exegete has derived this reading from any Ancient Version; it is pure conjecture (*cf.* 11,21). We are indebted for this emendation (which KUENEN, *Ond.*² ii, 472 pronounced very reasonable) to the young Dutch theologian J. W. VAN LENNEP, whose thesis (*De zeventig jaarweeken van Daniel* 9,24-27, Utrecht, 1888) was reviewed by me as a noteworthy piece of work in SCHÜRER's *Theol. Lit. Zeit.* '89, No. 5.

The K^ethîb should probably be read לְכַלֹּא הַפֶּשַׁע וְלַחְתֹּם חַטָּאוֹת. The second pair of these four words is corrected in the Q^erê to וּלְהַתֵּם חַטָּאת; 𝔐 לְכַלֵּא הַפֶּשַׁע, however, excites redoubled suspicion both by the peculiar verbal form (*cf.* Hos. 6,9; Jer. 38,4 with Dan. 12,7) and by the article, which elsewhere in the verse is wanting. As in 8,12.22 the beginning of a word was seen to have been corrupted by the mutilation of the end of the preceding one, so here we may read לְכַלּוֹת פֶּשַׁע.

(25) BEVAN thinks that instead of לְהָשִׁיב we should read לְהֹשִׁיב *to people*, and תָּשַׁב for תָּשׁוּב (*cf.* Is. 44,26; Jer. 30,18; Ez. 36,10.11.33). BEHRM. regards this conjecture as plausible, but he himself translates *shall be built again*. Further, BEVAN would replace the obscure חרוץ by חוץ (Jer. 5,1), following 𝔖 and making וְחוּץ mean *with public places and streets*. This is more acceptable than to get from 𝔊 (v. 27 εἰς πλάτος καὶ μῆκος) and Θ (πλατεῖα καὶ τεῖχος) the readings אֹרֶךְ and חֵיץ. On the other hand, the often attempted supplanting of the ἅπαξ λεγόμενον צוק by קץ, which seems to have been had in view also by 𝔊𝔖, can hardly be defended.

Digitized by Google

9 (26) If the alleged mutilation of the text were a fact, the easiest emendation would be, to follow FELL's suggestion, and insert אָוֶן *guilt* after ואין לו. It is true that Θ, καὶ κρίμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ is very uncertain evidence for this. There is no need of mentioning the other conjectural additions which have been suggested. If the author has purposely left something unsaid, expositors may seek to guess his thought, but are not justified in inserting their fancies in the text.

(27) RICHARD KRAETZSCHMAR (*Die Bundesvorstellung im AT*, Marburg, 1896, p. 234, n. 2) thinks that if it be necessary at all to make an emendation, it suffices to read הכביר instead of 𝔐 הגביר. But he is hardly right in attributing to both of these words the meaning *to make difficult*, as though the sense were, the performance of the duties of the Covenant regarding the worship of the Lord shall be made difficult. *To make difficult* would be הכביד, but not הכביר or הגביר. We might rather compare שָׁחַת Mal. 2,9, חִלֵּל, Mal. 2,10, and גָּאַל *to defile*, Neh. 13,29, which verbs are used also of the Covenant.

If, with VAN LENNEP, BEVAN, and others, we read נֶגֶד, following 11,20.21.38, this has nothing to do with the reading of 𝔊Θ, ἐπὶ τὸ ἱερόν, or of 𝔙 *in templo*. There are plenty of departures from 𝔐 in the Ancient Versions in vv. 24-27 which must be regarded as pure fancies.

KUENEN is unquestionably right in saying that שקוץ מ' might very easily be transcribed by error שקוצם מ'; but it by no means follows from this that the author did not here intend the plural. It might be well to add that 𝔐 writes שִׁקּוּצִים, while the next word is written by BÄR מְשׁוֹמֵם, but by GINSBURG, following numerous authorities, without ו.

[Dr. PAUL RUBEN states on p. 11 of his *Critical Remarks upon some passages of the OT* (London, 1896): "Dan. 9,27 we must read וְיִתֵּן עַל הַכָּנָף שִׁקּוּץ הַמְשֹׁמֵּה עַד כָּלָה וְנֶחֱרָצָה — (*a*) I write שִׁקּוּץ הַמְשֹׁמֵּה† according to 𝔊 Dan. 11,31; 12,11; Θ Dan. 12,11 (שִׁקּוּצִים מְשֹׁמֵם 𝔐); — (*b*) תִּתֵּךְ עַל שׁוֹמֵם is a correction of וְעַל כָּנָף שִׁקּוּצִים; תִּתֵּךְ is corrupted from יְנֻתַּן (𝔊Θ δοθήσεται), נָתַן being used also 11,31; 12,11. — (*c*) 𝔊 has καὶ ἐπὶ τὸ ἱερόν = וְעַל הַכָּנָף, 𝔙 *et erit in templo*; these translations might be only the outcome of guessing, or ἱερόν might be a corruption of πτερόν; two things, however, are sure: (1) that 𝔊 read the article; (2) that there is some connection of this passage with 1 Macc. 1,54 ᾠκοδόμησαν βδέλυγμα ἐπὶ‡ τὸ θυσιαστήριον, and therefore of the כָּנָף with the altar."] I consider these conjectures quite unnecessary; nor can I believe that כָּנָף here or in Hos. 4,19 is an old Semitic word for the place around the altar, *i. e.* a kind of κῆπος.

10 (1) In בלמשאצר the letter א stands properly not before but after ש, as in 1,7; 2,26; 4,5.6.15.16; 5,12; *cf.* 5,30.

(4) BEHRM. arbitrarily declares הוא חרקל to be an incorrect gloss. But we have here a man of God, more than 80 years old, holding high office in the East (6,29), and not engaged in Babylon alone (*cf.* 8,2). The exaggerated expectations of his coreligionists who had returned to Judah could not be shared by one who knew how troublous would be the time (9,25). It is of intention, then, that our author turns his hero's steps toward the east rather than the west.

(7) Unless *in order to hide themselves* is to be taken as a free translation, it is more inexact than 𝔙's *fugerunt in absconditum*. Flight does not always secure a hiding-place. The statement that they both *fled* and *hid themselves*, is, consequently, by no means superfluous. There is therefore no warrant (*cf.* Esth. 2,8) for changing the text to להחבא, which would yield a different sense; *cf.* 1 K 22,25.

(8) BEHRM. is wrong in regarding the final words ולא עצרתי כח, which recur in v. 16, as a gloss. His argument that they can easily be done without, is not valid.

† "or שִׁקּוּץ הַשֹּׁמֵם, *cf.* NESTLE, ZAT 4, 248."

‡ "ἐπὶ = עַל *behind*?"

Digitized by Google

10 (9) BEHRM. again regards as a gloss the ופני in this description, which is often purposely circumstantial. But the word is indispensable, because the writer intends to combine what has been stated *both* in 8,17 and 18.

The translation of 𝔊Θ, ἤμην with the participle, is correct. But the conjunction preceding אני הייתי seems to have been taken by them as the ו of the apodosis. It must be regarded, with BEVAN, as introducing a circumstantial clause.

(12) The angel came in response to Daniel's words of prayer. BEHRM., therefore, has no reason for reading בְּרָכָךְ = *for thy sake*, with elimination of the י.

Just as נשמעו, rightly rendered by 𝔙 *exaudita* (*sunt verba tua*), refers to what has been decided for weeks past, but the execution of which has again and again been deferred, so באתי points to the fact that he has been intending to come long before he now at length arrives.

(13) MEINHOLD, BEHRM., and GINSB. rightly read, with 𝔊Θ, הוֹתַרְתִּיו instead of נוֹתַרְתִּי (*cf.* Ez. 39,28). The meaning *came off victorious*, attributed by LUTHER, SIEGF.-STADE, GES.-BUHL to the Nif'al, is contrary to the context; for the conflict is still to be continued (v. 20); nor is there any evidence of its currency in Hebrew usage. The assumption of a circumstantial clause (*cf.* vv. 4b. 9b) gives to the Nif'al a sense which, according to Gen. 32,25, would be admissible; but the translation *while I had remained behind* (previously alone) requires an inadmissible addition. It would still be better, as I maintained formerly (BUNSEN's *Bibelwerk*, Leipzig, 1867), to construe the words לעזרני ..... והנה as a parenthesis, if only the rendering of AV, *and I remained there*, i. e. *therefore I had to remain there*, were not rather far-fetched. GRÄTZ's more radical alteration, וְאֹתוֹ הוֹתַרְתִּי, on account of αὐτὸν preceding κατέλιπον, is needless. Finally, when BEHRM. repeats BERTHOLDT's conjecture that שר also has dropped out before מלכי, BEVAN is entirely right in replying: "It is quite unnecessary to suppose that שָׂר has fallen out, for the rendering of the LXX (μετὰ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ βασιλέως Περσῶν) is probably an expansion of the original, just as in v. 20 עִם שַׂר פָּרָס is translated μετὰ τοῦ στρατηγοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν."

The rendering by 𝔊𝔖 of מלכי in the singular is just as arbitrary (*cf.* v. 1); Θ renders freely, as if we had מלכות again.

(14) GINSB. observes: יִקְרָא קרי, יִקְרֶה כתיב, while BÄR (p. 97) gives no Q^erê in c. 10. 𝔐 evidently permits itself in the pronunciation יִקְרֶה a pun recalling Gen. 49,1.

In accordance with the εἰς ἡμέρας of 𝔊Θ, the last word should be pronounced לְיָמִים; the article inserted by 𝔐 is out of place; *cf.* 8,26.

(17) מעתה is confirmed by Θ ἀπὸ τοῦ νῦν, but it is said to be inapposite or colorless. BEVAN and BEHRM. needlessly read מִבְּעָתָה (*cf.* Jer. 8,15) = *for fear*; or מֵרֹעָה (*cf.* v. 11; Is. 33,14).

(19) Taking unnecessary offense at the repetition (*cf.* 2 Sam. 10,12), BEVAN would read וֶאֱמָץ (*cf. e. g.* Jos. 1,6) instead of חזק. But this alteration has no adequate support in the free translation of 𝔊𝔖; BEHRM. reads even וְהֶחָזֵק (11,7.32). The ו, usually wanting before a second imperative (*cf.* 2 Sam. 16,7), remains in solemn discourse, *e. g.* ψ 90,17. The rendering of KAUTZSCH-MARTI is good: *Take courage, yea, take courage.*

(20) In the section 10,20-11,2 the evil influence of 𝔊 has led not only to a wrong division of the chapters, but also, in the case of many expositors, to radical alterations of the text. Yet the well known arbitrariness and freedom of the Alexandrian treatment of the Book of Daniel is sufficiently shown in c. 10, where *e. g.* 𝔊 makes the *third* year the *first* in v. 1, and changes the *hearing* in v. 9 to *not hearing*. Careful exegesis removes the double objection that 𝔐 seems to create. In the first place, it quite escaped the attention of the Greek reader, who substituted for 11,1a καὶ ἐν τῷ ἐνιαυτῷ τῷ πρώτῳ Κύρου τοῦ βασιλέως, that our author sharply distinguishes in time between the overthrow of the Chaldean em-

Digitized by Google

10 pire, coincident with the accession of the so-called Mede Darius, and the favor shown the Jews some years later, in the permission to return, which was first given by Cyrus. Secondly, in the endeavor to give better form to the seemingly awkward description, the great liking the author evinces for repetitions, or resumptions (see on 7,11), has been quite overlooked. This has led one of the latest and best expositors into very violent treatment of the Hebrew text. BEHRM., who also takes unwarranted exception (*cf.* OLSH., p. 415) to the vocalization הַמְּדִי, permits himself, besides transposing a half-verse, to strike out two half-verses. With v. 20 he connects 21^b, then reads $11,1^b$ (here עָמְדִי is changed to עָמַד), finally 21^a and $11,2^b$, so that $11,1^a$ and 2^a are entirely struck out. Others (BEVAN, KAUTZSCH-MARTI) are content with striking out $11,1^a$, and changing to עָמַד and לִי the words עמדי and לו, which belong to the alleged gloss discovered by W. ROBERTSON SMITH.

11 (1) Must we read עמדתי for 𝔐 עמדי? The only grammatical parallel is Job 9,27; but there, too, the text may be corrupt [see SIEGFRIED *ad loc.*].

(4) It is natural to read וּכְעָמְדוֹ, following the parallel 8,8, instead of וּכְעָמְדוֹ (AV: *And when he shall stand up*), which recalls the beginning of v. 3. Yet this change is not strictly necessary, for the explanation *as quickly as he has risen up* which has been retained by KAUTZSCH-MARTI, seems in itself quite possible, and especially so in our writer, who is not at all averse to hidden meanings. However, the change suggested by GRÄTZ, BEVAN, and BEHRM. fits very well, and seems even to have suggested itself to LUTHER, as appears in his free translation *wenn er auf's Höchste gekommen ist.* To substitute ב for כ, although, according to GINSB., ב is not unattested by authorities, is not advisable. Against 𝔊 ἐν τῷ ἀναστῆναι αὐτόν we have Θ ὡς ἂν στῇ.

Instead of ולא לאחריתו, 𝔖 offers ܘܠܐ ܠܐ ܒܣܘܦܗ, as though he read, or guessed, וְלֹא בְּאַחֲרִיתוֹ. 𝔐 is thoroughly backed by Θ, οὐκ εἰς τὰ ἔσχατα αὐτοῦ, while 𝔊, failing to understand the words, has altogether omitted them. (Against the text of 𝔊 as given by SWETE, *cf.* SCHLEUSNER, *Thes.* i, p. 154).

(5) Without change of the consonants LUTHER refers the suffix in שָׂרָיו to Alexander the Great, and translates 𝔐 וּמִמַּשְׁלָיו: *welcher ist seiner Fürsten einer*, taking ו to mean *that is.* HITZIG and others are probably more correct in placing *Athnach*, with 𝔖, under הנגב, so that the suffix refers to the king of the South (so AV: *and* one *of his princes*). But if we disregard the traditional accentuation, it will be better, with MEINHOLD, to strike out the ו in the second ויחזק as an erroneous repetition of the preceding ו. To regard it as a ו of the apodosis, with BEVAN and BEHRMANN, is less satisfactory.

(6) Of the numerous alterations suggested here (see on 9,24) the only probable one would seem to be to substitute, with Θ𝔖, וְזַרְעוֹ for 𝔐 וּזְרֹעוֹ. This has also been done by LUTHER.

The *scriptio plena* כוח only occurs here, and is not accepted by the Babylonians. It is, perhaps, due to the mistaken idea that the word should be in the absolute state. Yet there was nothing to prevent our author from using כֹּחַ as construct, notwithstanding 10,8.

In the translation of KAUTZSCH-MARTI, which leaves the final word בָּעִתִּים untranslated, we read: *to establish peaceful relations; but this expedient will not endure, and also his (other) expedients will accomplish nothing.* Thus HITZIG's pronunciation וְלֹא יַעֲמֹדוּ זַרְעוֹ is followed. BEHRM., on the other hand, has extracted strange things (see on 6,1) from 𝔐 ולא יעמד וזרעו, by treating these three words as a gloss. With the translation *and they abide not in their undertaking*, the gloss, thus confused to the point of unintelligibility, is supposed to be restored; but for its original Hebrew wording BEHRM. offers no less than three alternatives.

Digitized by Google

11 The plural י in ומביאיה should probably be retained, with GINSB. against BÄR. Also 𝔐 הַיֹּלְדָהּ (AV: *he that begat her*) deserves the preference over הַיַּלְדָּהּ (LUTHER: *und mit dem Kinde*). BEHRM., pronouncing the last word בָּאֲתִים, obtains the sense: *and both she and he that sent for her* (Jud. 12,9) *shall become a terror, also her child, and he who took her to himself* (v. 21). The German Revised Version (Halle, 1892) gives the conclusion of the verse more correctly as follows: *und mit dem der sie erzeugt hat, und dem, der sie eine Weile mächtig gemacht hatte.* (English RV as in AV, except that *those* is substituted for *these* of AV: *and he that begat her, and he that strengthened her in those times*).

(7) By turning the three words of 𝔐 מנצר שרשיה כנו into נצר משרשיה על כנו, the apocalyptic type of language is certainly assimilated to that in ordinary use; but for such needless changes of the text BEHRM. should not appeal to 𝔊. We might rather be inclined to question the first וְיָבֹא, since the sense *and he shall take the field against the army* is not exactly suitable before אל החיל, much less *and he shall come to power*. BEVAN is perhaps right in reading חיל (ם)אֲלֵה וְיָבֹא. In this way we gain an intelligible basis for the subsequent בָּהֶם, and the consonantal text is but slightly changed.

(10) The K^{e}thîb ובנו is rightly taken by the Q^{e}rê as plural (= ובניו).

There is no need, however, to accept the second and third Q^{e}rê's in the verse, merely because the final letters of the two K^{e}thîb-forms יתגרו and מעזה might be confused with one another. The plural form may be referred to חילים, and יִתְגָּרוּ seems to be supported by the words עם מלך הצפון in v. 11, which are no marginal gloss. יִתְגָּרֶה would also read more smoothly inasmuch as, with the K^{e}thîb, the Athnach would not be expected until וישב. This presents no doubt a certain difficulty.

(12) The sense being so obscure, it is hard to make positive choice between the K^{e}thîb יָרוּם and the Q^{e}rê וָרָם.

(13) BEHRM. and KAUTZSCH-MARTI follow BEVAN who, comparing v. 6, regards, against 𝔊Θ, העתים as a gloss which has crept in from the following verse. This assumption may not be wholly impossible, yet it is certainly improbable. Absolutely inadmissible is BEHRMANN's further conjecture that we should read, with 𝔊, יבוא בו instead of יבוא בוא (*cf.* v. 20; 2 K. 5,11), as if our author had written two ב's one after the other.

(14) For 𝔐 רבים 𝔊 has διὰ νοιαι, and it has been ingeniously suggested that the original text had לבים *Libyans* (v. 43), for which 𝔊 read לבות; *cf.* MICHAELIS, *Orient. Bibl.* iv, pp. 38f. On the strength of 𝔊 ἀνοικοδομήσει τὰ πεπτωκότα τοῦ ἔθνους σου BEVAN would read here, following Am. 9,11, בְּנֵי פִרְצֵי עַמְּךָ, *those who build up the breaches of thy people.* RUD. SMEND has shown (*AT Relig.*, p. 383) that even with the (grammatically unassailable) construction of 𝔐 our passage may very well be interpreted as referring to a flaming up of the Messianic hope and to an attempt to throw off all heathen domination. A. SCHLATTER, again, in ZAT ('94, pp. 145ff.) thinks especially of the robber family of the Tobiadæ (WELLH., *Jüd. Gesch.*, p. 200, English translation, pp. 140ff.). בני, however, does not necessarily refer to a family, so we understand the robber crew of tax-contractors with all their adherents; *cf.* Matth. 3,7.

(15) It is not necessary, with ΘΣ𝔙, LUTHER, AV, to read עָרִים בְּצָרוֹת. 𝔊 confirms the singular עִיר (RV, *a fenced city*).

The unusual (*cf.*, however, 2 Chr. 36,19) expression עם מבחריו should not induce us to read, with KAUTZSCH-MARTI, עִם בַּחֲרָיו, and to delete, as another case of dittography, the ו of the apodosis in ואין, which follows in 𝔐; see on 8,25.

The conjecture mentioned by GINSB., וְעַמּוֹ יִבְרַח, gives a suitable sense; but it repeats itself somewhat at the end of the verse.

(16) 𝔐 וְכָלָה (*cf.* 9,27) implies that Antiochus will bring destruction to the Egyptians.

Digitized by Google

11 It seems more natural, however, to refer it to the Holy Land named immediately before. This leads to BERTHOLDT's pronunciation וְכָלָה.

(17) The exegetical gain obtained at the expense of changing one consonant may, perhaps, excuse the alteration of כָּל to אֶל. The meaning, then, is that the Syrian will proceed with energy (Esth. 9,29) against the kingdom of the Egyptian. 𝔙 (*et ponet faciem suam ut veniat ad tenendum universum regnum ejus*) interprets in the sense that Antiochus sought to bring the whole kingdom of the Egyptian under his control; but this translation of the words is contrary to Hebrew usage. There remains apparently for 𝔐 only the rendering of LUTHER and AV which, however, hardly fits the context, viz., *with the strength of his whole kingdom.* This translation has also been adopted by BEHRM., while KAUTZSCH-MARTI follow 𝔙.

There is, and rightly, a general agreement in the rendering on the margin of RV which follows the Ancient Versions, and gives: *and shall make equitable conditions with him* (LUTHER: *aber er wird sich mit ihm vertragen*). This implies reading יַעֲשֶׂה for וְעָשָׂה. But the substitution of מישרים (v. 6) for the plural of יָשָׁר, which we seem to have in 𝔐 יְשָׁרִים, is unnecessary and unsupported by Θ. The same applies to BEVAN's change, based upon the Syriac, of בת הנשים to בתו בנשים, and, finally, to the elimination both of the suffix in להשחיתה and the dative לוֹ following upon לֹא (*cf.* Is. 7,7).

(18) For the K^{e}thîb וְיָשָׁב, referring to a fact, the Q^{e}rê reads וְיָשֵׂם, as in v. 17 where it merely sets forth an intention. BEVAN's bold conjecture is ingenious, but hardly correct. Resting on the confused ἐν δρακῳ of 𝔊, he would substitute שִׁבְעָתַיִם for 𝔐 לו בלתי, while BEHRM., who is less felicitous in conjecturing נְאֻלַּת as the reading of 𝔊, contents himself with striking out the first לוֹ.

(20) It makes but little difference for the sense whether we refer נוֹגֵשׂ (*cf.* Zech. 9,8) to the impecunious king Seleucus IV, or directly to Heliodorus. Yet the latter interpretation of this obscurely expressed verse, now probably the dominant one, is so harsh, that BEVAN wants to transpose 𝔐 מעביר נוגש into נוגש מעביר, in order to get the sense *an exactor who shall cause the royal dignity to pass away* (*cf.* 2 S. 12,13).

To render the indefinite הָדָר מלכות in the sense of הֲדַר is difficult; הֲדַר is everywhere made definite by the article (8,9; 11,16.41; *cf.* Ezek. 20,6.18) or by an appended קדש (v. 45). EWALD's translation, which makes an exactor pass through *a most glorious kingdom*, is no less questionable. Moreover, we expect the preposition ב (Deut. 2,30) or אֶל (Jos. 4,8) before הדר, since it is not a river (Jos. 7,7). Passages like 2 S. 2,8 do not prove that הדר is an accusative of direction, nor do they warrant the translation *send an exactor to the glory of the kingdom.* We have, further, to consider that the Ancient Versions, influenced, it would seem, especially by הוד מלכות in the following verse and by the well-known combination of הוד and הָדָר (*cf. e.g.* ψψ 21,6; 45,4) did not think of taking הדר = הֲדַר. True, 𝔊 (τύπτων δόξαν βασιλέως) and Θ (πρόσσων δόξαν βασιλείας) have connected נוגש with הדר contrary to the accents, but this very fact supports the order of words assailed by BEVAN. There is no need whatever of changing the text if we take נוגש as a so-called *comparatio decurtata*, translating *as exactor*; *cf.* ψ 22,14 and GES.-KAUTZSCH^{26}, § 118,5,c.

(22) Instead of 𝔐 הַשָּׁמָּף, BEVAN and KAUTZSCH-MARTI pronounce הֶשְׁמֵף, which is scarcely an improvement.

(26) BEVAN and KAUTZSCH-MARTI strike out ו before במשמני; but BEHRM. is probably more nearly right in beginning the new verse with ו.
BEVAN and KAUTZSCH-MARTI read יִשְׁמֵף (*cf.* v. 22) instead of יִשְׁמוֹף; but the intransitive construction occurs also in vv. 10 and 40.

(30) J. D. MICHAELIS (*Orientalische Bibliothek*, iv, 39) took unfounded exception to

Digitized by Google

11 𝔐 ציים *ships*; but his conjectural emendation ציריים *messengers* has no greater value than the suggestion to read מוציאים instead of 𝔐 בו ציים. He renders 𝔊 καὶ ἥξουσι Ῥωμαῖοι καὶ ἐξώσουσιν αὐτόν: *et venient, exire eum iubentes Romani.*

(31) המעז, which should not be changed to הַמָּעוֹן, is in apposition to המקדש. In the same way מְשָׂמָם is coordinated with השקוץ. The article is purposely omitted (*cf.* 8,13), and it is not advisable to read here הַשָּׂמֵם, with KAUTZSCH-MARTI, following 12,11 where, for that matter, there is no article. Nor can we assume, with BEVAN, a gloss derived from 9,27.

(32) For the sense it makes no difference, whether, with 𝔐, we pronounce the adjective חֲלַקּוֹת, or, with SIEGFR.-STADE *s. v.* חֶלְקָה, take חֲלָקוֹת as a mere by-form of the substantive חֲלָקוֹת (STADE, § 317,b,α; *cf.* OLSHAUSEN, § 162,a).

(33) בְּלָהָבָה is correctly translated by Θ ἐν φλογί; 𝔊, however, renders παλαιωθήσονται ἐν αὐτῇ, nonsensically dividing the word into בלה בה.

(34) BEHRM. needlessly reads בקלקלות = *in levity*; but חלקלקות, which occurs also in v. 21, gives a satisfactory sense. As 𝔊Θ read the same word in both passages, the formation of a new ἅπαξ λεγόμενον is all the more questionable.

(35) It is possible that we should pronounce, with HITZIG and others, וּלְלַבֵּן, following 12,10; yet 𝔐 וְלַלְבֵּן, it would seem, should have the preference, if only as more euphonious; *cf.* Deut. 26,12; Neh. 10,39. The Pi'el current in the Mishnah is wanting in the OT; *cf.* also STADE, §§ 114,a and 621,a,1.

(37) 𝔗, like 𝔖 ܠܡܪܝܐ, adopts the singular as given by 𝔄, ἐπὶ θεὸν πατέρων αὐτοῦ, *cf.* vv. 38f.; Neh. 9,17. But, as against אֱלֹהַּ, 𝔐 אלהי in the sense of 𝔊's ἐπὶ τοὺς θεούς is rightly maintained. It is not probable that 𝔄 found the י at the end of the word.

(39) We can hardly read, with HITZIG and others but against the Versions, עַם instead of 𝔐 עִם, as if the reference were to adherents of a strange god, whom the Syrian king employed to garrison the fortified places (2 S. 15,1), or appointed (Ex. 32,10) to keep the fortresses in repair (מְבַצְּרֵי Is. 22,10). But, however obscure the verse may be, at any rate the Q^ere יַכִּיר instead of the K^ethîb הָכִּיר (*cf.* Deut. 15,14) is quite superfluous. The same holds good with respect to BEHRMANN's suggestion to insert לא before במחיר. This conjecture cannot be admitted as a correct emendation on the strength of 𝔗's free translation *gratuito*.

(41) According to v. 12 and Neh. 7,71 we must pronounce רִבּוֹת instead of 𝔐 רִבּוֹת, which cannot possibly mean *Rabbis*.

𝔖 renders by mistake שארית, instead of 𝔐 ראשית as the other Versions read.

(45) The usual term for *pitching a tent* is purposely avoided by the author, and *plant* (*cf.* Is. 51,16; Eccl. 12,11) preferred; it would be foolish to change 𝔐 יִטַּע to יִטֶּה.

12 (3) Neither 𝔊 οἱ κατισχύοντες τοὺς λόγους μου (*cf.* MICHAELIS, *Orient. Bibl.* iv, p. 40), nor Θ, ἀπὸ τῶν δικαίων τῶν πολλῶν, can be compared with 𝔐 מצדיקי הרבים which 𝔗 renders with freedom, but correctly, *qui ad iustitiam erudiunt multos.*

(4) BEVAN's reading, הָרָעוֹת instead of 𝔐 הַדַּעַת, is based on 𝔊 καὶ πλησθῇ ἡ γῆ ἀδικίας, but the change is unnecessary; for ישמטו, which refers to the time shortly before the end, neither signifies here *run hither and thither* (in fear), nor does it need to be changed to יש, following 𝔊 ἕως ἂν ἀπομανῶσιν; (*cf.* ψ 40,5).

(6) Instead of 𝔐 ויאמר, 𝔊𝔗 thoughtlessly give the first person ואמר; *cf.* 8,13.

(7) Instead of 𝔐 יד נֶפֶץ, BEVAN and KAUTZSCH-MARTI read יד נֹפֵץ; BEHRM., on the other hand, contents himself with the pronunciation נֹפֵץ, without transposing the words. But the thought that God's help will be nearest when the need is greatest, would seem to be obtainable without alteration of the text. True, after וּכְכָלוֹת something like נָפֵץ or לְנָפֵץ (*cf.* Jer. 36,23; 51,63) would be very suitable, unless we prefer to pronounce the verb, which recurs at the end of the verse, as Infin. Qal. BEVAN, indeed, adds וְכָלוֹת to the list of his departures from 𝔐;

Digitized by Google

12 it seems, however, that the author himself purposely chose somewhat unusual words.

(11.12) GUNKEL (*l. c.*, p. 269) erroneously takes vv. 11.12 to be glosses by different hands, on account of the seemingly definite numbers.

(13) W. ROBERTSON SMITH's proposal to delete the first לקץ, as a transcriptional error, is merely due to faulty exegesis.

Digitized by Google

Digitized by Google

Neb 1830.894(18)

PRINTED BY W. DRUGULIN

PAPER FROM FERD. FLINSCH

Leipzig

HARVARD UNIVERSITY LIBRARY OCT 1967

51*87

[All rights reserved]

Digitized by Google

THE

Book of Daniel

CRITICAL EDITION OF THE HEBREW AND ARAMAIC TEXT

PRINTED IN COLORS

EXHIBITING THE BILINGUAL CHARACTER OF THE BOOK

WITH NOTES

BY

A. KAMPHAUSEN, D. D.

PROFESSOR IN THE UNIVERSITY OF BONN

English translation of the Notes

BY

B · W · BACON, D. D. AND D · B · MACDONALD, B. D.

OSWEGO, N. Y. HARTFORD, CONN.

Leipzig

J · C · HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG

1896

Baltimore
THE JOHNS HOPKINS PRESS

London
DAVID NUTT, 270-271 STRAND

Digitized by Google

THE SACRED BOOKS

OF

The Old Testament

A CRITICAL EDITION OF THE HEBREW TEXT

PRINTED IN COLORS, WITH NOTES

PREPARED

by eminent Biblical scholars of Europe and America

UNDER THE EDITORIAL DIRECTION OF

PAUL HAUPT

PROFESSOR IN THE JOHNS HOPKINS UNIVERSITY, BALTIMORE

PART 18

The Book of Daniel

BY

A. KAMPHAUSEN

Leipzig

J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG

1896

Baltimore
THE JOHNS HOPKINS PRESS

London
DAVID NUTT, 270-271 STRAND

Digitized by Google

The Book of Daniel

KAMPHAUSEN

Digitized by Google

14
D
14

Digitized by Google

Digitized by Google

Neb 1830.894 (18)

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

FROM THE LIBRARY OF HEBRAICA AND JUDAICA FORMED BY FELIX FRIEDMANN OF AMSTERDAM AND PURCHASED THROUGH THE GIFTS OF A COMMITTEE OF DONORS

HE present edition of the *Sacred Books of the Old Testament* in Hebrew exhibits the reconstructed text on the basis of which al translation of the Bible has been prepared by the ibutors mentioned on the other page of the cover. e, the exact counterpart of the new English Version. e translation is based on a departure from the Re- he deviation appears here in the Hebrew text. Trans- he translation are also found here in the original. es from the Received Text are indicated by diacritical designates a reading adopted on the authority of the = *conjecture*), conjectural emendations; and ◌ (*i. e.* merely a departure from the Masoretic points, or onsonantal text (*e. g.* זבוב ימות, Eccl. 10,1). A פסק ו e Masoretic סוף פסוק; ◌ is used in cases where the d of the כתיב, and ◌ for changes introduced on the es. Doubtful words or passages are marked with Occasionally two diacritical marks are combined, n the Received Text suggested by the Versions as s; or ‹ ›, *i. e.* departures from the Masoretic points &c. — In cases where two or three consecutive ditional sequence is indicated by ¹ ² ³ &c. respectively words (*e. g.* 2,45).

of the Book (2,4^{b} — 7,28) has been printed in RED.

s are referred to in the *Notes* under the following retic Text; 𝔊 = LXX; 𝔗 = Targum; 𝔖 = Peshita; 𝔏 = Vetus Latina; 𝔙 (*i. e.* St. Jerome) = Vulgate; 𝔄 = Aquila; Θ = Theodotion; Σ = Symmachos. 𝔐 denotes the Samaritan recension of the Pentateuch. 𝔊^{A} means Codex Alexandrinus (A), 𝔊^{L} = Lucianic recension (Λ), 𝔊^{M} = Ambrosianus (F; — M = Mediolanensis), 𝔊^{S} = Sinaiticus (א), 𝔊^{V} = Vaticanus (B); 𝔗^{O} is the Targum of Onkelos; 𝔗^{J} = Targum of Pseudo-Jonathan; AV = Authorized Version, RV = Revised Version, RV^{M} Revised Version Margin, OT = Old Testament. It has not been deemed necessary to classify all the divergences exhibited by the Ancient Versions. As a rule, only those variations have been recorded on the authority of which an emendation has been adopted by the editor of the text.

The heavy-faced figures in the left margin of the *Notes* (1, 2, 3, &c.) refer to the chapters, the numbers in ( ) to the verses of the Hebrew text. The mark ∧ means *omit(s)* or *omitted by*.

Digitized by Google

Heb
1830
894

A. Kamphausen

The Book of Daniel

in Hebrew

Digitized by Google